

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

**LIETUVOS
AUKŠČIAUSIOJO TEISMO**

PRAKTIKOS APŽVALGA

2023 m. vasaris

PARENGTA

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO
TEISĖS TYRIMŲ GRUPĖS**

Pastaba. Šioje apžvalgoje pateikiamos neoficialios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT) procesinių sprendimų santraukos. Šis dokumentas yra skirtas tik informavimo tikslais. Oficialius ir nesutrumpintus sprendimų tekstus galite rasti LAT interneto svetainėje www.lat.lt.

TURINYS

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS	5
ANK 95 straipsnio 1 dalies taikymas	5
<i>Dėl nelegalaus darbo</i>	5
ANK 95 straipsnio 1 dalies taikymas	6
<i>Dėl leidimo dirbti ir sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams atribojimo</i>	6
ANK 411 straipsnio 1 dalies taikymas	7
<i>Dėl reikalavimo vairavimo instruktoriui papildomo mokymo vairuoti metu būti transporto priemonėje kartu su mokomu vairuoti asmeniu</i>	7
ANK 420 straipsnio 1 dalies, 431 straipsnio 1 dalies taikymas	8
<i>Dėl administracinio nusižengimo perkvalifikavimo</i>	8
II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS	9
1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas	9
BK 56 straipsnio, BK 3 straipsnio 3 dalies ir 60 straipsnio 1 dalies 13 punkto taikymas	9
<i>Dėl BK 56 straipsnio, BK 3 straipsnio 3 dalies ir 60 straipsnio 1 dalies 13 punkto taikymo</i>	9
BK 69 straipsnio 3 dalies, 75 straipsnio taikymas	10
<i>Dėl BK 69 straipsnio 3 dalyje nurodytos baudžiamojo poveikio priemonės taikymo termino atidėjus baudmės vykdymą</i>	10
BK 72 straipsnio 5 dalies taikymas	11
<i>Dėl konfiskuoto turto vertės nustatymo ir išieškojimo</i>	11
BK 72 straipsnio, 281¹ straipsnio 1 dalies taikymas	14
<i>Dėl turto konfiskavimo ir automobilio kaip BK 281¹ straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo padarymo priemonės</i>	14
<i>Dėl non bis in idem (draudimo persekioti ir bausti už tą patį nusikaltimą) principo pažeidimo</i>	15
BK 75 straipsnio 3, 4 dalių taikymas	16
<i>Dėl laisvės atėmimo baudmės vykdymo atidėjimo kriterijų</i>	16
BK 198¹ straipsnio 1 dalies, 198 straipsnio 1 dalies taikymas	17
<i>Dėl neteisėto prisijungimo prie informacinės sistemos ir neteisėto neviešų elektroninių duomenų peržiūrėjimo</i>	17
BK 199 straipsnio taikymas	19
<i>Dėl BMK 233 straipsnio nuostatų taikymo</i>	19
BK 202 straipsnio 1 dalies taikymas	22
<i>Dėl neteisėto vertimosi ūkine profesine veikla</i>	22
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas	22
BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio nuostatų pažeidimas	22
<i>Dėl civilinio atsakovo įtraukimo į procesą</i>	22
BPK 112 straipsnio, 113 straipsnio nuostatų taikymas	24
<i>Dėl civilinio ieškinio nagrinėjimo baudžiamojoje byloje reikalaujant žalos atlyginimo dėl nesumokėtų mokesčių</i>	24
BPK 151 straipsnio nuostatų taikymas	26
<i>Dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo</i>	26
BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatų taikymas	27
<i>Dėl BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio taikymo sąlygų</i>	27
BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto ir 219 straipsnio nuostatų taikymas	28
<i>Dėl BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto taikymo sąlygų</i>	28
BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto ir 219 straipsnio nuostatų taikymas	29
<i>Dėl BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto taikymo sąlygų</i>	29
III. CIVILINĖS BYLOS	31
Asmenys	31
<i>Dėl advokato laikino išbraukimo iš praktikuojančių advokatų sąrašo</i>	31
Daiktinė teisė	32
<i>Dėl kitos (ne gyvenamosios) paskirties pastato bendraturčių bendrosios dalinės nuosavybės teisės įgyvendinimo</i>	32

Sutarčių teisė	33
<i>Dėl nenugalimos jėgos kaip atleidimo nuo prievolės vykdymo sąlygos ir sutarties vykdymo iš esmės pasikeitus aplinkybėms santykio</i>	33
Nemokumo teisė	33
<i>Dėl teismo kompetencijos spręsti klausimą dėl kreditorių susirinkimo (komiteto) sprendimo pripažinimo negaliojančiu pagal pareigas</i>	33
Draudimo teisė	34
<i>Dėl vertinimo, ar pagrįstai draudikas pripažino įvykį draudžiamuoju, sprendžiant dėl subrogacijos taikymo</i>	34
Darbo teisė	35
<i>Dėl nušalinimo nuo pareigų, kai darbuotojas atsisako pasitikrinti sveikatą ir jam nėra galimybės dirbti nuotoliniu būdu</i>	35
<i>Dėl darbdavio pareigos siūlyti laisvas darbo vietas darbuotojui, kuris atleidžiamas darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės</i>	35
Civilinio proceso teisė	36
<i>Dėl užsienio teisės taikymo, sprendžiant ginčą dėl deliktinės civilinės atsakomybės taikymo ir žalos atlyginimo</i>	36
Vykdymo procesas	37
<i>Dėl CPK 668 straipsnio 3 dalies aiškinimo ir taikymo</i>	37
<i>Dėl antstolio įpareigojimo grąžinti neteisėtai iš skolininkės sąskaitos nurašytas lėšas, kai šios yra paskirstytos ir išmokėtos išieškotojams</i>	38
Viešieji pirkimai	39
<i>Dėl viešojo pirkimo sąlygų atitikties viešojo pirkimo principams</i>	39

I. ADMINISTRACINIŲ NUSIŽENGIMŲ BYLOS

ANK 95 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl nelegalaus darbo

Apžvelgiamoje administracinio nusižengimo byloje asmuo buvo nubaustas pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį už tai, kad, būdamas bendrovės direktorius, pažeidė Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo (toliau – UĮ) 56 straipsnio 1 dalies 2 punktą, leisdamas bendrovėje dirbti tarptautinių krovinių vežimo transporto priemonės vairuotoju Moldovos Respublikos piliečiui, kuris buvo įdarbintas ir dirbo neįgijęs leidimo dirbti, kai tokią prievolę nustatė Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties (toliau – UTPI) 57 straipsnio 1 dalies 2 punktas, 57¹ straipsnio 6 dalis, 64 straipsnio 1 punktas, nes tarptautinio krovinių vežimo transporto vairuotojo profesijos nustatyta kvota, pagal kurią darbuotojas buvo įdarbintas ir dirbo, buvo išnaudota iki jo įdarbinimo.

Prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą administracinėn atsakomybėn patraukto asmens atstovas teigė, kad šioje byloje buvo netinkamai išaiškinti norminių teisės aktų reikalavimai, dėl to padarytas esminis materialiosios teisės pažeidimas ir jo atstovaujamas nepagrįstai patrauktas administracinėn atsakomybėn.

Teisėjų kolegija nurodė, kad leidimas dirbti Lietuvos Respublikoje – tai dokumentas, suteikiantis užsieniečiui teisę dirbti Lietuvos Respublikoje jame nurodytą laiką; užsienietis, kuris ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, privalo įsigyti leidimą dirbti, jeigu atvyksta į Lietuvos Respubliką dirbti ir yra užsienietis, kurio profesija įtraukta į Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis, ir yra išnaudota kvota, nustatoma pagal UTPI 57¹ straipsnį (UTPI 1 straipsnio 13 dalis, 57 straipsnio 1 dalies 2 punktas). Užsienietis leidimą dirbti privalo gauti iki numatytos darbo sutarties sudarymo dienos arba numatyto darbo Lietuvos Respublikoje pradžios (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2013 m. kovo 27 d. įsakymu patvirtinto Leidimo dirbti Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo tvarkos aprašo I skyriaus 2 dalis). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nustatė, kad iš Moldovos Respublikos piliečio ir bendrovės sudarytos darbo sutarties akivaizdžiai matyti, jog darbuotojas ketino dirbti tarptautinių krovinių vežimo transporto priemonės vairuotoju ir Lietuvos Respublikoje, ir kitose nenurodytose užsienio valstybėse.

Kartu teisėjų kolegija išaiškino, kad pagal UTPI 57¹ straipsnio 1 dalį kvota nustatoma užsieniečiams, kurie atvyksta į Lietuvos Respubliką dirbti pagal profesiją, kuri įtraukta į Profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašą pagal ekonominės veiklos rūšis, kurie atleidžiami nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti ir dėl kurių darbo atitikties Lietuvos darbo rinkos poreikiams Užimtumo tarnyba neturi priimti sprendimo. Išnaudojus kvotą, UTPI 57¹ straipsnio 1 dalyje nurodyti užsieniečiai, kurie ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, privalo įsigyti leidimą dirbti (UTPI 57¹ straipsnio 6 dalis). Darbdavys gali sudaryti darbo sutartį tik su užsieniečiu, turinčiu leidimą dirbti, išskyrus UTPI 58 straipsnyje nurodytus atvejus; užsieniečio darbas Lietuvos Respublikoje laikomas neteisėtu, jei jis dirba be leidimo dirbti, kai jį būtina turėti (UTPI 62 straipsnio 2 dalis, 64 straipsnio 1 punktas). Iš Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Užimtumo tarnyba) direktoriaus 2020 m. spalio 30 d. įsakymo „Dėl profesijų, kurių darbuotojų trūksta Lietuvos Respublikoje, sąrašo pagal ekonominės veiklos rūšis 2021 metams patvirtinimo“ teisėjų kolegija nustatė, kad tarptautinių krovinių vežimo transporto priemonės vairuotojai į šį sąrašą pateko. Taip pat byloje nustatyta, kad tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonės vairuotojo profesijos nustatyta kvota, pagal kurią Moldovos Respublikos pilietis buvo įdarbintas ir dirbo, buvo išnaudota prieš darbo sutarties su juo sudarymą. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad bendrąja prasme nepriklausomai nuo to, ar ketindamas įsidarbinti ir darbo funkcijų atlikimo metu užsienietis fiziškai atvyksta į Lietuvos Respubliką, esant įstatymo nustatytoms sąlygoms, jis turi turėti leidimą dirbti Lietuvos Respublikoje, jei darbo sutartyje Lietuvos Respublika yra nurodyta kaip galima darbo funkcijų atlikimo vieta. Šiuo atveju Moldovos

Respublikos piliečio darbo sutartyje su bendrove, atstovaujama administracinėn atsakomybėn patraukto asmens, tai buvo nurodyta.

Aptariamose bylose teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad UTPI 58 straipsnio 17 punkte nustatyta išimtis, kada leidimo dirbti užsieniečiui įsigyti nereikia, – kada užsienietis neatvyksta į Lietuvos Respubliką ir ketina visą darbo laiką dirbti nuotoliniu būdu pagal darbo sutartį, sudarytą su įmone, vykdančia veiklą Lietuvos Respublikoje. Sprendžiant, ar užsienietis ketina visą darbo laiką dirbti nuotoliniu būdu pagal darbo sutartį, sudarytą su įmone, vykdančia veiklą Lietuvos Respublikoje, turi būti įvertintas atliekamos darbo funkcijos pobūdis, susitarimo dėl nuotolinio darbo galimybė. Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – ir DK) 52 straipsnio 1 dalyje nuotolinis darbas apibrėžiamas kaip darbo organizavimo forma arba darbo atlikimo būdas, kai darbuotojas jam priskirtas darbo funkcijas ar jų dalį visą arba dalį darbo laiko su darbdaviu suderinta tvarka reguliariai atlieka nuotoliniu būdu, tai yra sulygtoje darbo sutarties šalims priimtinoje kitoje, negu darbovietė yra, vietoje, taip pat ir naudodamas informacines technologijas (teledarbas). Dirbti nuotoliniu būdu skiriama darbuotojo prašymu arba šalių susitarimu (DK 52 straipsnio 2 dalis). DK 52 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad, skiriant dirbti nuotoliniu būdu, raštu nustatomi darbo vietos reikalavimai (jeigu tokie keliama), darbui suteikiamos naudoti darbo priemonės, aprūpinimo jomis tvarka, naudojimosi darbo priemonėmis taisyklės, taip pat nurodomas darbovietės padalinys, skyrius ar atsakingas asmuo, kuriam darbuotojas turi atsiskaityti už atliktą darbą darbdavio nustatyta tvarka. Kaip pažymėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, toks teisinis reguliavimas iš esmės patvirtina, kad tai lanksti darbo forma.

Teisėjų kolegija sutiko su apygardos teismo išvadomis, kad Moldovos Respublikos piliečio darbo bendrovėje, vykdančioje veiklą Lietuvos Respublikoje, negalima buvo laikyti nuotoliniu, suteikiančiu išimtį dėl privalomumo įsigyti leidimą užsieniečiui dirbti, nes: 1) darbuotojas visą darbo laiką iš esmės dirbo kitoje negu darbovietė vietoje, neturėjo galimybės pasirinkti, kur atliks visas ar dalį darbo funkcijų; 2) darbuotojas taip pat neturėjo galimybės atsisakyti nuotolinio darbo ir visą laiką dirbti darbovietėje; 3) neturėjo galimybės savo nuožiūra skirstyti darbo laiko. Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad pagal atliekamą darbo funkciją susitarimo dėl nuotolinio darbo galimybės nebuvo, o tai, jog darbuotojas visas darbo funkcijas atliko ne Lietuvos Respublikos teritorijoje, savaime nepadarė jo darbo nuotolinio, kaip tai apibrėžiama Darbo kodekse.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo teisingai buvo nubaustas pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį dėl nelegalaus darbo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 7 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-7-511/2023

ANK 95 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl leidimo dirbti ir sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams atribojimo

Šioje administracinio nusižengimo byloje Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Institucija) nutarimu asmuo pagal ANK 95 straipsnio 1 dalį buvo nubaustas už tai, kad, būdamas bendrovės direktorius, neužtikrino, jog bendrovėje darbuotojai – trys Ukrainos piliečiai – dirbtų būdami įdarbinti laikantis norminių teisės aktų, reglamentuojančių trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą, nustatytos tvarkos, t. y. įdarbindamas ir leisdamas darbuotojams dirbti, nors jie faktiškai neturėjo teisės dirbti, kol nėra gauti leidimai laikinai gyventi arba naudojantis beviziu režimu nėra gauti leidimai dirbti, bendrovės direktorius pažeidė UTPI 62 straipsnio 11 dalies, UĮ 56 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatas.

Apylinkės teismo nutartimi Institucijos nutarimas pakeistas sumažinant bendrovės direktoriui paskirtą baudą. Apygardos teismas panaikino Institucijos nutarimą, apylinkės teismo nutartį ir administracinio nusižengimo teiseną nutraukė.

Institucijos atstovas prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas formuoja ydingą praktiką, suteikiančią teisinę galimybę visiems

darbdaviams ateityje supaprastinti trečiųjų šalių piliečių įdarbinimo tvarką, nes yra sutapatinama leidimo dirbti Lietuvos Respublikoje ir sprendimo dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams samprata, dėl to paneigiamas galiojantis UTPĮ reguliavimas.

Teisėjų kolegija išaiškino, kad leidimas dirbti užsieniečiui ir sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams yra skirtingi dokumentai, kurių išdavimo tvarkai nustatyti yra numatytas skirtingas teisinis reglamentavimas. Byloje nenustatyta, kad užsienio piliečiai turėjo leidimus dirbti ar patektų į atleidimo nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti išimtis, – šie naudojami užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams tvarka, kuriai būtina gauti leidimą laikinai gyventi.

Įvertinęs UTPĮ įtvirtintą reguliavimą, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad viena iš būtinųjų leidimo laikinai gyventi sąlygų yra Užimtumo tarnybos priimtas sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams (UTPĮ 44 straipsnio 1 dalies 3 punkto c papunktis). Savo ruožtu sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams priimamas užsieniečiui, kuris ketina kreiptis ar kreipėsi dėl leidimo laikinai gyventi, siekdamas dirbti Lietuvos Respublikoje (UTPĮ 61¹ straipsnio 1 dalis). Taigi teisėjų kolegija padarė išvadą, kad sprendimas dėl užsieniečio darbo atitikties Lietuvos Respublikos darbo rinkos poreikiams tėra prielaida gauti laikinąjį leidimą gyventi ir pats savaime nesuteikia teisės dirbti UTPĮ 62 straipsnio 2² dalies pagrindu. Dėl šios priežasties, teisėjų kolegijos nuomone, tiek Institucija, tiek apylinkės teismas pagrįstai konstatavo norminių teisės aktų, reglamentuojančių trečiųjų šalių piliečių įdarbinimą, nustatytos tvarkos pažeidimą ir pagrįstai trijų Ukrainos piliečių darbo funkcijų atlikimą byloje apibrėžtu laikotarpiu pripažino nelegaliu darbu (UĮ 56 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

Kartu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad apygardos teismas nepagrįstai akcentavo UTPĮ 58 straipsnio 4 punkto išlygą, atleidžiančią nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti, jeigu užsienietis kreipiasi dėl leidimo laikinai gyventi išdavimo, kadangi šioje byloje užsienio darbuotojams buvo taikomas UTPĮ 11 straipsnio 2 dalyje apibūdintas bevizis režimas. Tokiu atveju UTPĮ 58 straipsnio 4 punkto išimtimis užsienio asmuo naudotis negali (UTPĮ 62 straipsnio 1¹ dalis).

Be to, teisėjų kolegija nesutiko su apygardos teismo išvada, kad byloje nustatytų faktinių aplinkybių visuma nepatvirtino kaltės požymio bendrovės direktoriui inkriminuotoje administracinio nusižengimo sudėtyje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, apygardos teismo akcentuotos aplinkybės (t. y. apie užsieniečių įdarbinimą buvo pranešta atsakingoms institucijoms, mokamas darbo užmokestis, mokesčiai, asmenys Lietuvoje buvo teisėtai, darbo santykiai nenuslėpti, jais nesiekta turinės materialinės naudos nusižengimą padariusiam asmeniui) savaime neeliminavo kaltės, kuri gali pasireikšti tiek tyčia, tiek neatsargumu. Detalesnių teisinių argumentų, kaip šios aplinkybės pašalina asmens kaltę, apygardos teismas nepateikė. Be to, byloje nustatyta, kad bendrovė kreipėsi su tarpininkavimo raštu dėl leidimų laikinai gyventi išdavimo. Taigi bendrovės direktorius, kaip darbdavys, žinojo apie poreikį darbuotojams gauti leidimą laikinai gyventi ir turėjo įsitikinti, kad šie asmenys turi visus reikiamus dokumentus. Kita vertus, apygardos teismo išvardytos aplinkybės gali turėti reikšmės administracinės nuobaudos skyrimui, o tai, kaip nurodė teisėjų kolegija, iš esmės ir įvertino apylinkės teismas, pritaikydamas ANK 34 straipsnio 6 dalies nuostatą ir paskirdamas bendrovės direktoriui švelnesnę nei ANK 95 straipsnio 1 dalies sankcijoje nurodytą minimalią nuobaudą.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apygardos teismo nutarimą panaikino ir apylinkės teismo nutartį paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-11-489/2023

ANK 411 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl reikalavimo vairavimo instruktoriui papildomo mokymo vairuoti metu būti transporto priemonėje kartu su mokomu vairuoti asmeniu

Aptariamoje administracinio nusižengimo byloje Lietuvos transporto saugos administracijos nutarimu asmuo buvo patrauktas administracinėn atsakomybėn pagal ANK 411 straipsnio 1 dalį,

kadangi, būdamas bendrovės direktorius, netinkamai organizavo pradedančiųjų vairuotojų ar vairuotojų, kuriems buvo atimta teisė vairuoti, praktinį saugaus, ekonomišką ir ekologišką vairavimo mokymą, nes tokiems vairuotojams buvo vykdomas praktinio saugaus, ekonomišką ir ekologišką vairavimo mokymas B kategorijos transporto priemone ne kartu su vairavimo mokymo instruktoriumi.

Administracinėn atsakomybėn patrauktas asmuo ir jo atstovas prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą teigė, kad bylą nagrinėję teismai plečiamai aiškino ANK 441 straipsnio 1 dalį, vadovavosi ne poįstatyminių teisės aktų normomis, o Lietuvos transporto saugos administracijos, viršijant jai įstatymu suteiktą įgaliojimų ribas, pateiktu aiškinimu bei kaltinime nenurodytomis teisės normomis, dėl to iš esmės pažeidė ANK 441 straipsnio 1 dalį.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad mokymo vairuoti (taip pat ir papildomo mokymo vairuoti) metu vairuotoju laikomas vairuoti mokantis asmuo, kuris turi užtikrinti, kad būtų laikomasi Kelių eismo taisyklių (toliau – KET) reikalavimų (Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymo (toliau – SEAKĮ) 2 straipsnio 46, 90, 92 dalys, 21 straipsnio 1 ir 6 dalys), o neturinčiam teisės vairuoti asmeniui draudžiama vairuoti bet kokią transporto priemonę, išskyrus tada, kai jis nustatyta tvarka mokosi vairuoti dalyvaujant asmeniui, kuriam teisės aktų nustatyta tvarka suteikiama teisė mokytis vairuoti (šiuo atveju vairavimo instruktoriui) (SEAKĮ 13 straipsnio 1 dalis, 21 straipsnio 3 dalis). Detalesnė papildomo mokymo vairuoti tvarka ir sąlygos yra reglamentuojami poįstatyminiais aktais (Valstybinės kelių transporto inspekcijos prie Susisiekimo ministerijos viršininko 2014 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. 2B-86 „Dėl Papildomo vairuotojų mokymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintu Papildomo vairuotojų mokymo tvarkos aprašu ir įsakymu Nr. 2B-85 „Dėl Reikalavimų vairavimo mokykloms aprašo patvirtinimo“ patvirtintu Reikalavimų vairavimo mokykloms aprašu), kurie, atsižvelgiant į konstitucinį teisinės valstybės principą, negali prieštarauti atitinkamą visuomeninių santykių sritį (eismo saugumą) reguliuojančiam įstatymui. Išanalizavusi pirmiau nurodytų poįstatyminių aktų nuostatas, teisėjų kolegija sutiko su apylinkės ir apygardos teismų išvadomis, kad papildomo mokymo vairuoti metu mokantis vairuoti asmuo turi būti B kategorijos motorinėje transporto priemonėje, nes kitaip neįmanoma įvykdyti teisės aktų keliamų reikalavimų tiek dėl klaidų fiksavimo, tiek dėl įrašo darymo.

Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad SEAKĮ nuostatos ir jas įgyvendinantys teisės aktai reikalauja, jog papildomo mokymo vairuoti metu vairuoti mokantis asmuo būtų transporto priemonėje kartu su mokomu vairuoti asmeniu. Kitaip susidarytų teisinė situacija, kai B kategorijos motorinė transporto priemonė būtų perduodama vairuoti neturinčiam teisės asmeniui ir nebūtų asmens, atsakingo už tai, kad vairuojant tokią transporto priemonę nebūtų daromi KET pažeidimai. Tai prieštarautų SEAKĮ nuostatoms, ypač SEAKĮ 13 straipsnio 1 daliai ir 21 straipsnio 3 daliai.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija pareiškėjų prašymą atmetė ir Lietuvos transporto saugos administracijos nutarimą paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 14 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-5-648/2023

ANK 420 straipsnio 1 dalies, 431 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl administracinio nusižengimo perkvalifikavimo

Institucijos prašyme atnaujinti administracinio nusižengimo bylą buvo nesutinkama su teismų atliktu įrodymų vertinimu ir administracinėn atsakomybėn patrauktos D. L. administracinio nusižengimo kvalifikavimu pagal ANK 431 straipsnio 1 dalį, kadangi byloje esančių įrodymų pakanka, kad ji būtų pripažinta padariusi administracinį nusižengimą, nurodytą ANK 420 straipsnio 1 dalyje.

Teisėjų kolegija nustatė, kad byloje nėra ginčo dėl nusižengimo padarymo fakto, t. y. kad nustatyto pažeidimo laiku ir vietoje automobilio vairuotojas lenkė kitą automobilį pažeisdamas KET reikalavimus. Tačiau, pagal byloje nustatytas aplinkybes, vaizdo registravimo priemone užfiksavus minėtą pažeidimą, automobilis nebuvo sustabdytas ir jį vairavęs asmuo nebuvo nustatytas, to padaryti

taip pat nebuvo galimybės iš byloje esančio vaizdo įrašo. Kadangi administracinis nusižengimas, nurodytas ANK 420 straipsnio 1 dalyje, buvo užfiksuotas ne administracinį nusižengimą padariusio asmens akivaizdoje, vadovaujantis ANK 611 straipsniu, administracinio nusižengimo protokolas buvo surašytas automobilio savininkui. Šis paaiškino, kad administracinio nusižengimo padarymo metu automobiliu naudojosi ne jis, o jo sugyventinė. Tuo tarpu ji, kaip automobilio valdytoja, nors neneigė, kad administracinio nusižengimo padarymo metu kartu važiavo pirmiau nurodytu automobiliu, tačiau nurodė, kad pati automobilio nevairavo, jį vairavo kitas asmuo, kurį ji dėl asmeninių priežasčių atsisakė įvardyti.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad iš byloje esančių įrodymų iš tiesų nėra galimybės padaryti abejonių nekeliančią išvadą, kad administracinio nusižengimo, nustatyto ANK 420 straipsnio 1 dalyje, užfiksavimo metu automobilį vairavo ir lenkimą vietoje, kurioje pagal KET draudžiama lenkti, atliko būtent administracinė atsakomybėn patraukta D. L. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad administracinio nusižengimo padarymo metu automobilį vairavęs asmuo jokiais techninėmis priemonėmis nebuvo užfiksuotas ir identifikuotas, iškart po KET pažeidimo padarymo automobilis nebuvo sustabdytas ir byloje nėra duomenų, kad policijos pareigūnai būtų matę automobilį vairavusį asmenį. Tiriant administracinį nusižengimą ir nagrinėjant administracinio nusižengimo bylą, įrodinėjimo pareiga negali būti perkelta administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui, dėl to šiuo atveju būtent administracinį nusižengimą tiriantys pareigūnai privalėjo nustatyti asmenį, padariusį administracinį nusižengimą, nustatytą ANK 420 straipsnio 1 dalyje, ir įrodyti to asmens kaltę, o ne administracinėn atsakomybėn patraukta D. L. turėjo įrodyti, kad ji nevairavo automobilio ir nepadarė šio administracinio nusižengimo. Teisėjų kolegijos nuomone, šioje byloje iš esmės išnaudojus visas galimybes nustatyti automobilį vairavusį bei KET pažeidusį asmenį ir likus nepaneigta D. L. versijai, kad automobilį vairavo ne ji, o kitas asmuo, tokia situacija vertintina D. L. naudai.

Atsižvelgdama į tai, kad D. L., būdama automobilio, kurį vairuojant buvo padarytas ANK 420 straipsnio 1 dalyje nurodytas administracinis nusižengimas, valdytoja, nevykdė SEAKĮ 20 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos pareigos ir nepateikė (atsisakė pateikti) policijos pareigūnams duomenų apie asmenį, KET pažeidimo padarymo metu vairavusį minėtą automobilį, teisėjų kolegija nusprendė, kad tokius D. L. veiksmus (neveikimą) teismai pagrįstai įvertino kaip SEAKĮ nustatytų reikalavimų transporto priemonės savininkui nevykdymą ir teisingai kvalifikavo kaip administracinį nusižengimą, įtvirtintą ANK 431 straipsnio 1 dalyje.

Taigi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pareiškėjo prašymą atmetė ir apygardos teismo nutartį paliko galioti be pakeitimų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-10-942/2023

II. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo taikymas

BK 56 straipsnio, BK 3 straipsnio 3 dalies ir 60 straipsnio 1 dalies 13 punkto taikymas

Dėl BK 56 straipsnio, BK 3 straipsnio 3 dalies ir 60 straipsnio 1 dalies 13 punkto taikymo

Šioje baudžiamojoje byloje pirmosios instancijos teismas, vadovaudamasis BK 27 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktais, pripažino nuteistąjį pavojingu recidyvistu ir BK 56 straipsnio pagrindu skyrė jam griežtesnę, negu sankcijoje nustatytas vidurkis, laisvės atėmimo bausmę.

Nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde nurodė, kad, pripažinęs nuteistąjį pavojingu recidyvistu ir skirdamas jam bausmę, pirmosios instancijos teismas nepagrįstai vadovavosi BK 56 straipsnio nuostatomis.

Teisėjų kolegija, sutikdama su pirmiau nurodytu kasatoriaus argumentu, pažymėjo, kad pagal BK 56 straipsnį bausmės pavojingiems recidyvistams griežtinamos, kai jie, jau būdami pripažinti tokiais, teisiami už naujo nusikaltimo padarymą. Tuo tarpu šiuo atveju nuteistasis pavojingu

recidyvistu pripažintas skundžiamu pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, dėl to, šiuo nuosprendžiu skiriant bausmę nuteistajam, BK 56 straipsnis jam negalėjo būti taikomas. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad pirmosios instancijos teismas, taikydamas BK 56 straipsnio nuostatas, netinkamai taikė baudžiamąjį įstatymą, o apeliacinės instancijos teismas šios teisės taikymo klaidos neištaisė. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad, BK 60 straipsnio 1 dalį papildžius nauju 13 punktu (2015 m. kovo 19 d. įstatymo redakcija), atsakomybę sunkinančia aplinkybe laikoma tai, kad veiką padarė recidyvistas. Nužudymas, dėl kurio buvo nagrinėjama ši baudžiamoji byla, padarytas 2011 metais, t. y. galiojant ankstesnei BK 60 straipsnio redakcijai, kurioje tokia baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė nebuvo nustatyta. Vadovaudamasi BK 3 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, kad baudžiamasis įstatymas, nustatantis veikos nusikalstamumą, griežtinantis bausmę arba kitaip sunkinantis nusikalstamą veiką padariusio asmens teisinę padėtį, neturi grįžtamosios galios, teisėjų kolegija konstatavo, kad šioje byloje BK 60 straipsnio 1 dalies 13 punkte nustatyta atsakomybę sunkinanti aplinkybė – veiką padarė recidyvistas – nuteistajam negalėjo būti pripažinta.

Spręsdamas, ar nuteistajam paskirta bausmė nėra neteisinga dėl netinkamo BK 56 straipsnio ir BK 60 straipsnio 1 dalies 13 punkto taikymo, kasacinis teismas pažymėjo, kad nuteistajam už BK 129 straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo padarymą paskirta laisvės atėmimo bausmė dvylikai metų tik vieneriais metais didesnė nei sankcijoje nustatytas bausmės vidurkis. Be to, teisėjų kolegijos nuomone, pirmosios instancijos teismas išsamiai įvertino visas bausmei skirti reikšmingas aplinkybes.

Taigi kasacinis teismas nusprendė, kad nors pirmosios instancijos teismo nuoroda į BK 56 straipsnį skiriant bausmę buvo klaidinga ir nepagrįstai nustatyta nuteistojo atsakomybę sunkinanti aplinkybė (BK 60 straipsnio 1 dalies 13 punktas), tačiau pagrindo teigti, jog nuteistajam paskirta dvylikos metų laisvės atėmimo bausmė yra aiškiai per griežta, nėra.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-628/2023

BK 69 straipsnio 3 dalies, 75 straipsnio taikymas

Dėl BK 69 straipsnio 3 dalyje nurodytos baudžiamojo poveikio priemonės taikymo termino atidėjus bausmės vykdymą

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje civilinės ieškovės atstovė kasaciniu skundu prašė pakeisti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį dėl baudžiamojo poveikio priemonės – įpareigojimo atlyginti civilinei ieškovei turtinę žalą (BK 69 straipsnis) – taikymo ir įpareigoti nuteistąjį bausmės vykdymo atidėjimo metu, t. y. per vienerius metus nuo bausmės vykdymo pradžios, atlyginti šią žalą.

Kasacinis teismas nurodė, kad kai baudžiamojo poveikio priemonė paskiriama pagal BK 75 straipsnį atidedant bausmės vykdymą, baudžiamojo poveikio priemonės vykdymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas. Baudžiamojo poveikio priemone nustatyti įpareigojimai, draudimai ir kt. tuomet įeina į visumą probacijos sąlygų, kurių probuojamasis privalo laikytis ir kurių laikymasis ar nesilaikymas sukuria tam tikras teises pasekmes. Bausmės vykdymo atidėjimo atveju probacija pradedama vykdyti įsiteisėjusio teismo nuosprendžio ir patvarkymo vykdyti nuosprendį gavimo probacijos tarnyboje dieną (Probacijos įstatymo 11 straipsnio 2 dalis), o probacijos vykdymas baigiamas bausmės vykdymo atidėjimo paskutinę dieną, jeigu nėra pagrindų probuojamąjį pasiūsti atlikti paskirtos laisvės atėmimo bausmės (Probacijos įstatymo 31 straipsnio 1 dalis). Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad nors BK 69 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog paskyrus baudžiamojo poveikio priemonę – turtinės žalos atlyginimą arba pašalinimą – žala turi būti atlyginta ar pašalinta per teismo nustatytą terminą, tačiau, sistemiškai aiškinant pirmiau išdėstytas nuostatas, tuo atveju, kai ši baudžiamojo poveikio priemonė paskiriama pagal BK 75 straipsnį, baudžiamojo poveikio priemonės terminas negali būti ilgesnis nei bausmės vykdymo atidėjimo terminas; priešingu atveju šios baudžiamojo poveikio priemonės įvykdymas, o kartu ir jos paskirties įgyvendinimas nebus užtikrinami.

Šioje byloje apeliacinės instancijos teismas, perkvalifikavęs nuteistojo padarytą nusikalstamą veiką iš BK 183 straipsnio 1 dalies pagal BK 184 straipsnio 1 dalį, paskyręs jam laisvės atėmimo bausmę, taikydamas BK 75 straipsnį jos vykdymą atidėjo vieneriems metams, tačiau kartu paskirtos baudžiamojo poveikio priemonės – turtinės žalos atlyginimo – terminą nustatė dvejiems metams, dėl to, kasacinio teismo nuomone, BK 75 straipsnio 5 dalį taikė netinkamai. Šią klaidą teisėjų kolegija ištaisė pakeisdama apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir nustatydamas, kad padarytą turtinę žalą nuteistasis turi atlyginti per bausmės vykdymo atidėjimo laiką.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-3-511/2023

BK 72 straipsnio 5 dalies taikymas

Dėl konfiskuoto turto vertės nustatymo ir išieškojimo

Šioje baudžiamojoje byloje nuteistųjų ir jų gynėjų kasaciniuose skunduose buvo keliami klausimai dėl nepagrįsto konfiskuotino turto (vilkių ir puspriekabių) vertės išieškojimo iš byloje nuteistų asmenų.

Teisėjų kolegija nurodė, kad neturi pagrindo sutikti su kasatorių argumentais dėl neteisingai nustatyto konfiskuotino turto vertės, nes, nustatant konfiskuotinos nusikalstamos veikos priemonės vertę, nėra jokio teisinio pagrindo remtis kuriuo nors kitu laiku nei nusikalstamos veikos padarymo laikas. Taip pat kasacinis teismas nenustatė pagrindo abejoti tuo, koku faktiniu pagrindu buvo nustatyta ši vertė, t. y. vadovaujantis Vilniaus teritorinės muitinės raštu dėl transporto priemonių vertės, kuriame buvo nurodytos tam tikrų vilkių ir puspriekabių rinkos kainos nusikalstamų veikų padarymo metu. Iš šio rašto turinio matyti, kad transporto priemonių rinkos vertė nustatyta vadovaujantis VŠĮ „Emprekis“ naudotų transporto priemonių kainų žinyno „Autotransporto kainos Lietuvoje“ duomenimis, o tai, kaip pažymėjo teisėjų kolegija, laikoma tinkamu tokios vertės nustatymo būdu.

Kita vertus, kasacinis teismas nurodė, kad, kaip matyti iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžio, vadovaujantis BK 72 straipsnio 5 dalimi, iš nuteistųjų, kurie dalyvavo atskirose nusikalstamosiose veikose, buvo konfiskuota jų metu panaudotų vilkių ir puspriekabių vertė, grindžiant tokį sprendimą tuo, jog vilkikai ir puspriekabės nusikalstamų veikų padarymo metu priklausė įmonėms ir ikiteisminio tyrimo metu buvo joms grąžintos. Klausimas, ar visi vilkikai ir puspriekabės atitinka BK 72 straipsnio 5 dalyje nustatytą vertės konfiskavimo sąlygą, šio teismo nuosprendyje liko iki galo neišnagrinėtas. Kai kuriais atvejais neišvengta ir dvigubo tos pačios transporto priemonės vertės konfiskavimo. Apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į apeliacinių skundų argumentus, transporto priemonių vertės konfiskavimo klausimą išnagrinėjo išsamiau, pagrįstai remdamasis teismų praktikoje suformuota nuostata, kad konfiskuotino turto vertė išieškoma tik tuo atveju, kai nėra galimybės ar netikslinga jo konfiskuoti natūra. Šios instancijos teismas taip pat klausimą dėl konfiskuotino turto vertės išieškojimo iš kiekvieno nuteistojo sprendė individualiai, pagal jo indėlį į nusikalstamos veikos padarymą. Be to, priteistos sumos buvo proporcingai mažinamos atsižvelgiant į tai, kad kai kurie nusikalstamų veikų dalyviai buvo nuteisti ne šioje, bet atskirtose baudžiamosiose bylose. Dėl pirmiau nurodytų priežasčių apeliacinės instancijos teismas šiais klausimais padarė nemažai korekcijų pirmosios instancijos teismo nuosprendyje. Vis dėlto teisėjų kolegija nustatė, kad kai kuriais atvejais pirmosios instancijos teismo padarytos klaidos dėl turto vertės konfiskavimo (BK 72 straipsnio 5 dalis) liko nepašalintos, dėl to teismų nuosprendžiai dėl netinkamo baudžiamojo įstatymo taikymo keistini.

Kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad klausimas dėl konfiskuotino turto vertės išieškojimo, vadovaujantis BK 72 straipsnio 5 dalimi, gali būti sprendžiamas tik nesant galimybės tokį turtą konfiskuoti, vadovaujantis BK 72 straipsnio 1–4 dalimis, arba kai dėl tam tikrų priežasčių tai netikslinga. Iš to išplaukia, kad sprendimas išieškoti iš asmens konfiskuotino turto vertę gali būti priimtas tik turint aiškų pagrindą išvada dėl BK 72 straipsnio 5 dalyje nurodytos sąlygos buvimo. Šiame kontekste teisėjų kolegija nepritarė tokiai praktikai, kai turto vertė konfiskuojama vien tik todėl, kad dėl ilgai trunkančio ikiteisminio tyrimo tokio turto natūra nepavyko išsaugoti ar jis

nuvertėjo, kad teisėsaugos institucijos nesudarė sąlygų konfiskuoti turtą natūra, nors tokių galimybių turėjo, ir pan. Tokie sprendimai, kasacinio teismo nuomone, gali iškreipti turto konfiskavimo instituto paskirtį ir lemti perteklinius turtinius suvaržymus nuteistiesiems.

Teisėjų kolegija nustatė, kad pagal bylos duomenis bendrovei „OOO X“ priklausė vilkikas „Iveco“ su puspriekabe „Kogel“, kurie buvo panaudoti 2010 m. kovo 2 d. vykdant nusikalstamas veikas. Šios transporto priemonės buvo gražintos bendrovei, kurios generalinis direktorius buvo V. Ti., jam šioje baudžiamojoje byloje buvo pareikšti įtarimai ir nuo 2013 m. kovo 20 d. paskelbta jo paieška. Kasacinis teismas pažymėjo, kad juridinio asmens ir jo vadovo turtas negali būti tapatinami. Pagal tuo metu galiojusią BK 72 straipsnio 4 dalį (2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija) kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims perduotas turtas galėjo būti konfiskuojamas neatsižvelgiant į tai, ar turtą perdavęs asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu šis asmuo turėjo ir galėjo žinoti, kad tas turtas gali būti panaudotas darant sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Taigi trečiajam asmeniui priklausantis turtas galėjo būti konfiskuotas tik jeigu jis jam buvo perduotas nusikalstamai veikai vykdyti, tačiau tokių aplinkybių byloje nebuvo nustatyta. Tokiu būdu teisėjų kolegija nusprendė, kad pagal nusikalstamos veikos padarymo laiku galiojusį teisinį reguliavimą iš bendrovės „OOO X“ negalėjo būti konfiskuotos jai priklausančios transporto priemonės. Dėl tos pačios priežasties nebuvo įmanoma konfiskuoti natūra ir RAB „Y“ priklausiusio vilkiko DAF, kuris buvo panaudotas vykdant nusikalstamas veikas 2010 m. rugsėjo 12 d., nors šios bendrovės direktorius ir buvo šioje byloje nuteistas E. V. Esant šioms aplinkybėms, kasacinis teismas konstatavo, kad sprendimas išieškoti iš nuteistųjų pirmiau nurodytų transporto priemonių vertę atitiko BK 72 straipsnio 5 dalyje nustatytą sąlygą.

Kitokias išvadas teisėjų kolegija padarė dėl RAB „V“ priklausiusio vilkiko „Renault“, kuris buvo panaudotas vykdant nusikalstamas veikas 2010 m. balandžio 15 d. ir 2010 m. gruodžio 19 d., vertės konfiskavimo. Apeliacinės instancijos teismas BK 72 straipsnio 5 dalyje nustatytos sąlygos šio turto vertei konfiskuoti buvimą pagrindė tuo, kad transporto priemonės priklausė juridiniam asmeniui, o ne E. V., ir tuo, kad nėra duomenų, jog vilkiko savininkui buvo žinoma apie jam priklausančio turto panaudojimą nusikalstamoms veikoms daryti. Kasacinis teismas pripažino tokį argumentavimą netinkamu. Byloje nustatyta, kad RAB „V“ direktoriumi buvo E. V., kuris įsiteisėjęs Vilniaus apygardos teismo 2011 m. lapkričio 14 d. baudžiamuoju įsakymu buvo pripažintas kaltu pagal BK 25 straipsnio 3 dalį ir 199 straipsnio 1 dalį, BK 25 straipsnio 3 dalį ir 199² straipsnio 1 dalį dėl nusikalstamų veikų, kurių metu buvo panaudotas minėtas vilkikas. Tačiau aptariamam atveju svarbu buvo tai, kad, skirtingai nei pirmiau nurodytos transporto priemonės, šis vilkikas buvo panaudotas vykdant 2010 m. gruodžio 19 d. kontrabandos nusikaltimą, kai tuo metu jau galiojo nauja BK 72 straipsnio 4 dalies redakcija (2010 m. gruodžio 2 d. įstatymo redakcija). Pagal šios redakcijos BK 72 straipsnio 4 dalies 1 punktą kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui priklausantis konfiskuotinas turtas konfiskuojamas, nepaisant to, ar tas asmuo nuteistas už šio kodekso uždraustos veikos padarymą, ar ne, jeigu perleisdamas turtą kaltininkui ar kitiems asmenims jis žinojo arba turėjo ir galėjo žinoti, kad šis turtas bus naudojamas šio kodekso uždraustai veikai daryti. Atsižvelgdama į tai, kad RAB „V“ generalinis direktorius E. V. buvo nuteistas už 2010 m. gruodžio 19 d. padarytas nusikalstamas veikas, kurių metu cigaretėms neteisėtai gabenti buvo panaudota aptariama transporto priemonė, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad ją nuosavybės teise valdęs juridinis asmuo žinojo ar galėjo žinoti, jog transporto priemonė perleidžiama E. V. ir kitiems jo bendrininkams nusikalstamai veikai daryti. Nepaisant šios aplinkybės, priimant teismo baudžiamąjį įsakymą E. V., minėta transporto priemonė nebuvo konfiskuota natūra. Kita vertus, kasacinio teismo nuomone, tai nesuteikė pagrindo daryti išvadą, kad dėl to, vadovaujantis BK 72 straipsnio 5 dalies nuostatomis, iš nuteistųjų turėjo būti išieškota šios transporto priemonės vertė. Tokia situacija turėjo būti vertinama nuteistųjų, iš kurių buvo išieškota vilkiko vertė, naudai. Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija teismų nuosprendžių dalis dėl vilkiko „Renault“ vertės (5860 Eur) išieškojimo iš V. K., B. K., S. Č. (po 781,33 Eur iš kiekvieno), iš Č. K. (488,33 Eur), iš V. B. ir S. V. (po 244,16 Eur iš kiekvieno) panaikino.

Iš dalies kasacinis teismas tenkino ir kasacinių skundų argumentus dėl PB „Z“ priklausiusių transporto priemonių vertės konfiskavimo. Byloje nustatyta, kad nuo 2010 m. balandžio 13 d. iki

2010 m. balandžio 16 d. cigaretėms neteisėtai laikyti ir gabenti buvo panaudotas Estijos Respublikoje registruotas PB „Z“ priklausęs vilkikas „Volvo FH12“ ir puspriekabė „Kogel SN24“. Šios transporto priemonės buvo sulaikytos Lietuvoje 2010 m. balandžio 16 d. Prokurorės 2010 m. birželio 30 d. nutarimu nuspręsta šį vilkiką grąžinti jo savininkui. Teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad šis vilkikas nusikalstamais tikslais paskutinį kartą buvo panaudotas 2010 m. balandžio mėn. Minėta, kad pagal tuo metu galiojusią BK 72 straipsnio 4 dalį (2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymo redakcija) trečiajam asmeniui priklausantis turtas galėjo būti konfiskuotas tik jeigu jis jam buvo perduotas nusikalstamai veikai vykdyti, tačiau tokių aplinkybių byloje nebuvo nustatyta. Dėl to sprendimas išieškoti šios transporto priemonės vertę atitiko BK 72 straipsnio 5 dalyje nurodytą sąlygą. Be to, baudžiamojoje byloje nesurinkta duomenų, patvirtinančių, kad transporto priemonės savininkei buvo žinoma apie jai priklausančio vilkiko panaudojimą nusikalstamoms veikoms daryti.

Tačiau kasacinis teismas nesutiko su apeliacinės instancijos teismo argumentais dėl to, kokios kliūtys neleido konfiskuoti natūra puspriekabės „Kogel SN24“. Pagal bylos duomenis, šios puspriekabės VIN kodas nesutapo su registracijos liudijime nurodytu puspriekabės VIN kodu, taigi byloje nenustatyta, kam ji iš tikrųjų priklausė. Šiuo aspektu apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad puspriekabės valstybinio numerio ženklai buvo keičiami, identifikacinis numeris nenustatytas, baudžiamojoje byloje nėra duomenų apie tai, kam ši puspriekabė iš tiesų priklausė nusikalstamų veikų padarymo metu ir koks šios transporto priemonės likimas, o po nusikalstamų veikų padarymo praėjus daugiau nei 10 metų, gauti tokius duomenis nėra jokios galimybės, todėl pirmosios instancijos teismas, negalėdamas spręsti turto konfiskavimo natūra klausimo, vadovaudamasis BK 72 straipsnio 5 dalimi, pagrįstai iš nuteistųjų nusprendė išieškoti šios transporto priemonės vertę atitinkančią pinigų sumą. Teisėjų kolegijos nuomone, tokie argumentai nepagrindė BK 72 straipsnio 5 dalyje nurodytos sąlygos buvimo ir paliko neaiškumą dėl to, kodėl nebuvo sudarytos sąlygos neaišku kam priklausiusios puspriekabės su pakeistu valstybiniu numeriu konfiskuoti natūra. Minėtu prokurorės 2010 m. birželio 30 d. nutarimu PB „Z“ vykdomojo direktoriaus prašymas grąžinti puspriekabę „Kogel SN24“ atmestas, nes ji PB „Z“ nepriklauso. Taigi byloje liko neaišku, kokios kliūtys sutrukdė užtikrinti šios sulaikytos nusikalstamos veikos priemonės konfiskavimą natūra. Tokia situacija vertintina nuteistųjų, iš kurių buvo išieškota šios puspriekabės vertė, naudai. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus, kasacinis teismas pakeitė teismų nuosprendžių dalis dėl vilkiko „Volvo FH12“ ir puspriekabės „Kogel SN24“ bendros 25 797,10 Eur (13 343,44 Eur ir 12 453,66 Eur) vertės konfiskavimo iš nuteistųjų V. K., S. Č., B. K., R. K., M. K., J. Z. ir G. B., nustatydamas, kad iš minėtų nuteistųjų, atsižvelgiant į apeliacinės instancijos teismo nustatytus kriterijus, proporcingomis dalimis išieškotina tik vilkiko „Volvo FH12“ vertė – 13 343,44 Eur.

Be to, teisėjų kolegijos vertinimu, liko neaišku ir tai, kodėl nebuvo sudarytos sąlygos konfiskuoti vilkiką „Volvo 420FN 12“ su puspriekabe „Krone SDR24“, kurie buvo panaudoti vykdant 2009 m. gruodžio 28 d. kontrabandą. Šių transporto priemonių savininkas nusikalstamų veikų padarymo metu buvo individualus verslininkas V. Ko., kuris aptariamoje baudžiamojoje byloje buvo pripažintas kaltu dėl šios nusikalstamos veikos padarymo. Tačiau minėtos transporto priemonės buvo grąžintos V. Ko. Apeliacinės instancijos teismas dėl šios situacijos nurodė, kad apklausiamas apeliacinės instancijos teisme V. Ko. paaiškino, jog vilkiką ir puspriekabę 2010 m. gegužės ar birželio mėn. jis atidavė į metalo laužo supirktuvę išrinkti dalimis, taigi konfiskuotinas turtas neišlikęs, todėl, vadovaujantis BK 72 straipsnio 5 dalimi, iš nuteistųjų pagrįstai konfiskuota jo vertė atitinkanti pinigų suma. Kasacinio teismo nuomone, toks argumentavimas nepagrindė BK 72 straipsnio 5 dalyje nurodytos sąlygos transporto priemonių vertei konfiskuoti buvimo. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad Muitinės kriminalinės tarnybos 2010 m. sausio 15 d. sprendimas grąžinti V. Ko. minėtas transporto priemones buvo motyvuotas vien tuo, jog tai nepakenks procesui. Jokių pareigų saugoti šį turtą V. Ko. nebuvo nustatyta. Taigi byloje liko neaišku, kokios kliūtys sutrukdė užtikrinti šių sulaikytų nusikalstamos veikos priemonių konfiskavimą natūra. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nusprendė, kad šių transporto priemonių vertės konfiskavimas iš nuteistųjų pripažintinas netinkamu BK 72 straipsnio 5 dalies taikymu. Dėl to teisėjų kolegija panaikino teismų nuosprendžių dalis dėl vilkiko „Volvo 420FN 12“ ir puspriekabės „Krone SDR24“ bendros vertės

(12 482,62 Eur) konfiskavimo iš nuteistųjų V. K., S. Č., V. Ko. – po 1783,23 Eur iš kiekvieno, iš Č. K., Ž. R., A. S. – po 832,17 Eur iš kiekvieno.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-30-788/2023

BK 72 straipsnio, 281¹ straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl turto konfiskavimo ir automobilio kaip BK 281¹ straipsnio 1 dalyje nurodyto nusikaltimo padarymo priemonės

Prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą, nepagrįstai netaikydami BK 72 straipsnio nuostatų, nors turto konfiskavimui taikyti šioje byloje buvo visos įstatyme įtvirtintos sąlygos.

Byloje nustatyta, kad nuteistasis padarė eismo įvykį – vairuodamas automobilį kliudė ir apgadino kitą automobilį, po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo vartojo alkoholį, po to tą pačią dieną nuteistajam policijos pareigūnai tikrinimo metu nustatė 2,44 promilės neblaivumą.

Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad nuteistojo nusikalstama veika pasireiškė ne automobilio vairavimu apsvaigus nuo alkoholio, o alkoholio vartojimu po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo, dėl to byloje nėra pagrindo automobilį pripažinti nusikalstamos veikos padarymo priemone ir taikyti turto konfiskavimą.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija su tokia žemesniųjų instancijų teismų išvada dėl automobilio nepripažinimo nusikalstamos veikos padarymo priemone nesutiko ir nurodė, kad BK 281¹ straipsnio 1 dalyje nustatytos trys alternatyvios veikos, kurių kiekviena sudaro savarankišką pagrindą taikyti baudžiamąją atsakomybę pagal šį straipsnį: 1) vairavimas transporto priemonės, esant neblaiviam (1,51 ir daugiau promilių neblaivumas); 2) vengimas neblaivumo patikrinimo, kai asmeniui buvo nustatyti neblaivumo požymiai; 3) vartojimas alkoholio po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo ir asmeniui nustatytas 1,51 ir daugiau promilių neblaivumas. Vartojimo alkoholio po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo, kai nustatytas 1,51 ir daugiau promilių neblaivumas, veikos atveju jos objektyvioji pusė pasireiškia šių požymių visuma: 1) asmuo, vairuodamas transporto priemonę, padarė eismo įvykį; 2) po eismo įvykio, iki bus nustatytos to įvykio aplinkybės, vartojo alkoholį ir 3) asmeniui buvo nustatytas 1,51 ir daugiau promilių neblaivumas. Taigi kasacinis teismas nusprendė, kad šiuo atveju privalomos sąlygos atsakomybei pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį kilti yra neatsiejamoms nuo transporto priemonės vairavimo fakto, o tokios nusikalstamos veikos padarymas be transporto priemonės neįmanomas. BK 281¹ straipsnio 1 dalies prasme padaręs eismo įvykį ir vartojęs alkoholį iki neblaivumo patikrinimo ar atsisakymo tai atlikti vairuotojas prilyginamas vairavusiam transporto priemonę neblaiviam ir todėl jam taikytina įstatymu nustatyta už šią veiką atsakomybė, įskaitant baudžiamojo poveikio priemonių taikymą.

Be to, išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo ir tai, kad ar asmuo eismo įvykio metu buvo blaivus ar ne, nustatoma aiškinantis aplinkybes jau po įvykio. Iki blaivumo patikrinimo asmens elgesys nėra kontroliuojamas; asmuo, vartodamas alkoholį iki patikrinimo, apsunkena ar net panaikina galimybę nustatyti jo blaivumą (neblaivumą) eismo įvykio metu. Dėl to alkoholio vartojimo fakto po eismo įvykio vertinimas atsietai nuo kito teisės normoje įtvirtinto veikos objektyviojo požymio – kelių transporto priemonės vairavimo – laikant, kad kelių transporto priemonė nėra nusikalstamos veikos padarymo priemonė, sudaro sąlygas piktnaudžiauti teise asmeniui, kuris padarė eismo įvykį vairuodamas neblaivus, – jam būtų naudinga vartoti alkoholį po eismo įvykio arba teigti, kad alkoholį vartojo po eismo įvykio (tai patikrinti tam tikrais atvejais būtų neįmanoma), ir taip išvengti transporto priemonės konfiskavimo, o laikęsis pirmiau minėto įstatymo reikalavimo vairuotojas, kuriam patikrinimo metu nustatomas neblaivumas, atsidurtų blogesnėje padėtyje. Kasacinio teismo nuomone, tokia situacija aiškiai nesuderinama su teisingumo principu.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad pagal bylos aplinkybes automobilis, kurį vairavo nuteistasis eismo įvykio metu, po kurio iki neblaivumo patikrinimo vartojo alkoholį, yra nusikalstamos veikos padarymo priemonė, o pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, padarydami priešingą išvadą, netinkamai taikė BK 72 straipsnio 2 dalį.

Dėl non bis in idem (draudimo persekioti ir bausti už tą patį nusikaltimą) principo pažeidimo

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija apžvelgiamoje byloje pasisakė ir dėl *non bis in idem* principo pažeidimo.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad kai inkriminuojama idealioji kelių skirtingų nusikalstamų veikų sutaptis ir kai kaltinimai dėl tokių sutaptį sudarančių veikų buvo pareikšti viename procese, *non bis in idem* principo pažeidimas paprastai nėra konstatuojamas, tačiau procesinė situacija, kai asmeniui dėl nusikalstamos veikos pradamas ir tęsiamas baudžiamasis procesas, o asmuo dar atskirai traukiamas administracinė atsakomybėn dėl jam inkriminuotos nusikalstamos veikos sudėties būtinųjų požymių, yra nepateisinama ir sukuria prielaidas pažeisti *non bis in idem* principą. Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nuomone, aptariamu atveju eismo įvykis ir jo padarymo aplinkybės, kaip vienas iš būtinųjų nusikalstamos veikos sudėties objektyviosios pusės požymių, turėjo būti tiriamos ir nustatomos viename procese, t. y. baudžiamojoje byloje. Kadangi už kelių transporto priemonės vairavimą esant neblaiviam (neblaiviu laikomas ir asmuo, kuris vartojo alkoholį po eismo įvykio iki jo aplinkybių nustatymo) baudžiamoji atsakomybė nustatyta tik padarius didelę turtinę žalą (BK 281 straipsnio 2 dalis), o už analogiškai padarytą nedidelę turtinę žalą baudžiamoji atsakomybė nėra nustatyta, tam, kad būtų išvengta *non bis in idem* principo pažeidimo, veika turėjo būti kvalifikuota tik pagal BK 281¹ straipsnio 1 dalį.

Išplėstinė septynių teisėjų kolegija nurodė, kad šioje byloje nuteistas už iš esmės tapačius veiksmus buvo patrauktas ir administracinė, ir baudžiamojon atsakomybėn. Svarbu ir tai, kad ir administracinio nusižengimo teise, ir baudžiamasis procesas dėl nuteistojo padarytos veikos buvo pradėti ir vyko vienu metu, be to, nutarimui administracinio nusižengimo byloje įsiteisėjus, baudžiamasis procesas vyko toliau. Kasacinis teismas tokią situaciją vertino kaip *non bis in idem* principo pažeidimą tiek dėl draudimo persekioti, tiek ir bausti už tą pačią veiką antrą kartą.

Šią procesinę situaciją pastebėjo apeliacinės instancijos teismas ir, norėdamas išvengti *non bis in idem* principo pažeidimo, savo nutartyje pašalino iš nuteistojo nusikalstamos veikos, nurodytos BK 281¹ straipsnio 1 dalyje, dalį kaltinimo aplinkybių, tačiau, išplėstinės septynių teisėjų kolegijos vertinimu, šio pažeidimo tinkamai neištaisė.

Kasacinis teismas išaiškino, kad, nustatę *non bis in idem* principo pažeidimą, teismai paprastai nutraukia bylą, konstatuodami negalimumą antrą kartą bausti ar persekioti už tą pačią veiką. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformulavęs ir „klaidos taisymo“ taisyklę, pagal kurią baudžiamasis procesas gali būti pripažintas teisėtu, jeigu anksčiau, neatskleidus visų reikšmingų aplinkybių, pritaikyta nepagrįstai švelni atsakomybės rūšis, tačiau teisinė klaida, lėmusi netinkamos atsakomybės rūšies taikymą, turi būti tikrai šiurkšti ir akivaizdžiai pažeidžianti teisingumo principą. Išskirtiniais atvejais taikomos „kompensacinės“ priemonės, mažinant baudžiamosios atsakomybės apimtį. Šis *non bis in idem* principo pažeidimo ištaisymo būdas taikomas kaip *ultima ratio* (paskutinė priemonė), kai teisingumo, proporcingumo, teisėtų lūkesčių, nukentėjusiojo teisių apsaugos ir kiti teisės principai neleidžia nutraukti kartotinio proceso ir kai nebelieka kitų teisinių instrumentų pažeidimui pašalinti.

Dėl šioje byloje konstatuoto *non bis in idem* principo pažeidimo išplėstinė septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad nuteistas administracine tvarka buvo nubaustas už eismo įvykį, sudarantį tik dalį jam inkriminuotos nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymių (neįvertintas 2,44 promilės neblaivumas, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę), o teisinė klaida, lėmusi netinkamos atsakomybės rūšies taikymą, yra šiurkšti. Be to, nuteistajam taikyta administracinė atsakomybė, jam paskiriant 10 Eur dydžio baudą, aiškiai neatitinka padarytos veikos pavojingumo. Dėl to, kasacinio teismo nuomone, *non bis in idem* principo pažeidimo ištaisymas nutraukiant baudžiamąją bylą aiškiai prieštarautų teisingumo ir proporcingumo principams. Tokiu atveju svarstytinas „kompensacinių“ priemonių taikymas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė septynių teisėjų kolegija apeliacinės instancijos teismo nutartį panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-61-511/2023

BK 75 straipsnio 3, 4 dalių taikymas

Dėl laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo kriterijų

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje nuteistosios gynėjas kasaciniu skundu prašė jo ginamajai pritaikyti BK 75 straipsnio 3 dalies nuostatas ir iš dalies atidėti jai paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymą.

Kasacinis teismas išaiškino, kad pagal įstatymą teismui sprendžiant dėl asmeniui paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo yra svarbūs du kriterijai: kokios rūšies nusikaltimas yra padarytas ir kokio dydžio bausmė yra paskirta, taip pat ar yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba asmeniui atlikus tik jos dalį.

Teisėjų kolegija nurodė, kad materialusis bausmės vykdymo atidėjimo kriterijus yra susijęs su bausmės tikslais. Bausmės tikslai yra nustatyti BK 41 straipsnio 2 dalyje, tai siekis sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą. Bausmės vykdymo atidėjimu irgi siekiama tų pačių tikslų. Tiek BK 75 straipsnio 4 dalies kriterijus – numanymas, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba asmeniui atlikus tik jos dalį, tiek bausmės tikslas – siekis paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų, yra susiję su ateities prognoze, tikėtinumu, numatymu, kad asmuo daugiau nenusikals. Tik analizuodami ir vertindami buvusį ir esamą asmens elgesį bei jo asmenybę teismai gali susidaryti pakankamą pagrindą manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo arba atlikus tik dalį bausmės.

Kaip nurodė kasacinis teismas, tiek pirmosios instancijos teismas, tiek apeliacinės instancijos teismas, sprenddami dėl galimybės atidėti nuteistajai paskirtos bausmės vykdymą, pagrindinį dėmesį skyrė ankstesnėms jos padarytomis nusikalstamoms veikoms – jų padarymo laikui, nusikalstamų veikų skaičiui ir sunkumui, ikiteisminio tyrimo pradėjimo, ikiteisminio tyrimo metu vykusių apklausų ir teismų sprendimų įtakai tolesniems jos veiksams. Pirmosios instancijos teismas akcentavo, kad ankstesniu apylinkės teismo nuosprendžiu kitoje baudžiamojoje byloje nuteistoji buvo atleista nuo baudžiamosios atsakomybės pagal laidavimą, kai viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygų yra manymas, kad asmuo laikysis įstatymų ir nedarys naujų nusikalstamų veikų, o tai yra toks pats teismo pasitikėjimas, kaip ir bausmės vykdymo atidėjimo atveju. Padarydama naują nusikaltimą nuteistoji sulaužė teismo pasitikėjimą. Teismas taip pat įvertino, kad apklausiami kituose ikiteisminiuose tyrimuose nuteistoji prisipažino padariusi nusikaltimus ir gailėjosi, tačiau tuoj po to darė naujus nusikaltimus, tai rodo formalų jos prisipažinimą, nenuoširdumą ir jos nepatikimumą. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad šios aplinkybės yra labai svarbios teisingam sprendimo dėl bausmės vykdymo atidėjimo priėmimui, nes parodo, kiek praeityje asmuo nesilaikė įstatymų, kiek ankstesni baudžiamieji procesai ir nubaudimai padarė jam įtakos daugiau nenusikalsti – kiek jie pasiekė bausmės tikslus. Jei asmuo anksčiau buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, buvo kelis kartus baustas, atliko bausmę, tačiau tai nepadarė įtakos jo elgesiui – bausmės tikslai pasiekti nebuvo, didelė tikimybė, kad ateityje jis ir vėl darys naujus nusikaltimus. Juo labiau jei anksčiau teismas jau patikėjo nuteistuoju, matė pakankamą pagrindą spręsti, kad jis daugiau nenusikals, o jis vėl nusikalto – tai rodo asmens nepatikimumą ir mažina tikimybę, kad ateityje asmuo nenusikals. Kasacinis teismas nustatė, kad į visas šias aplinkybes teismai atsižvelgė svarstydami, ar nuteistajai atidėti paskirtos bausmės vykdymą.

Taip pat teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į dar vieną kriterijų, kuris yra svarbus sprendžiant, ar yra pakankamas pagrindas manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo, – tai nusikalstama veika padarytos žalos pašalinimo kriterijus. Tai objektyvus kriterijus, nepriklausantis vien tik nuo atsakomybėn traukiamo asmens, kuriam gresia kriminalinė bausmė, galimų nenuoširdžių ir nepatikrinamų paaiškinimų, pažadų ar savo veiksmų vertinimų. Tai realus, patikrinamas ir tikrą nuteisto asmens požiūrį į savo veiksmų pasekmes parodantis kriterijus. Tokie veiksmai, kaip visos ar dalies turtinės žalos atlyginimas ar susitarimas dėl jos atlyginimo, rodo nuteistojo siekį pašalinti savo veiksmų pasekmes, atkurti buvusią nukentėjusio asmens padėtį, o kartu ir nurodymą apgailestavimą

dėl savo veiksmų, klaidų supratimą, atsakomybės nevengimą ir siekį ateityje nedaryti naujų nusikalstamų veikų. Kasacinis teismas išaiškino, kad BPK 44 straipsnio 10 dalyje nustatyta, jog kiekvienas nuo nusikalstamos veikos nukentėjęs asmuo turi teisę gauti dėl nusikalstamos veikos padarytos žalos atlyginimą, ir kasatoriaus minimas atkuriamojo teisingumo principas turėtų pradėti veikti ne probacijos metu, o jau ikiteisminio tyrimo metu ir tęstis teismo nagrinėjimo metu, ir ši principą įgyvendinti turėtų nuteistasis. Aptariamam atvejui nuteistoji nepadarė nieko, kad pašalintų jos nusikalstamomis veikomis padarytą turtinę žalą. Iš bylos medžiagos teisėjų kolegija nustatė, kad jau iki šių nusikaltimų padarymo ji buvo skolinga labai didelę pinigų sumą ir neturėjo jokių galimybių gražinti skolą, tačiau nesirūpino nuo jos nukentėjusiais asmenimis, o pasitaikius progai toliau siekė pagerinti savo gerovę, pati praturtėti darydama nusikaltimus ir padarydama žalą vis naujiems asmenims. Nuteistoji neatliko jokių veiksmų, kad įrodytų, jog bausmės tikslai bus pasiekti be laisvės atėmimo bausmės atlikimo. Kasacinio teismo nuomone, šie motyvai rodo nesant pagrindo manyti, kad bausmės tikslai bus pasiekti be realaus bausmės atlikimo.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija atmetė nuteistosios gynėjo kasacinį skundą.
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-654/2023

BK 198¹ straipsnio 1 dalies, 198 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl neteisėto prisijungimo prie informacinės sistemos ir neteisėto neviešų elektroninių duomenų peržiūrėjimo

Šioje baudžiamojoje byloje buvo ginčijamas asmens nuteisimas pagal BK 198 straipsnio 1 dalį ir 198¹ straipsnio 1 dalį. Kasaciniame skunde, siekiant paneigti tyčios buvimą nuteistojo veiksmuose, buvo teigiama, kad nuteistasis nesuprato, jog, vienašališkai savo paties iniciatyva nutraukęs paslaugų teikimo sutartį su bendrove, jis nebegali jungtis prie bendrovės jam suteikto pašto, per kurį jis jungėsi prie dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“, kurioje peržiūrėjo, siuntėsi, koregavo bendrovės dokumentus. Kasaciniame skunde taip pat buvo nurodoma, kad, visų pirma, bendrovė, nutraukus sutartį, nepanaikino nuteistojo elektroninio pašto paskyros; antra, jis jau po 2020 m. kovo 6 d. iš šio pašto susirašinėjo su įmonės darbuotojais, taigi neslėpė fakto, kad vis dar turi prisijungimą; trečia, prie elektroninio pašto ir dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“ nuteistasis jungėsi siekdamas padėti bendrovės darbuotojams perimti jo anksčiau darytus darbus. BK 198 straipsnio 1 dalies taikymas kasaciniame skunde iš esmės buvo ginčijamas tik tuo aspektu, kad nuteistasis, prisijungęs prie dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“, peržiūrėjo dokumentus, kurių turinį jis pirmiau galėjo matyti, o prie kai kurių dokumentų sukūrimo yra prisidėjęs ir pats.

Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl BK 198¹ straipsnio 1 dalies, 198 straipsnio 1 dalies taikymo, pirmiausia pažymėjo, kad, inkriminuojant nusikalstamas veikas elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui, būtina nustatyti neteisėtumo požymį, aiškiai nurodant, kuo jis pasireiškė, kodėl asmens veiksmai laikytini neteisėtais, kokius teisės aktus pažeidė, kokių nustatytų draudimų nesilaikė. Kasacinis teismas nurodė, kad veika pagal BK 198¹ straipsnį turi būti kvalifikuojama nustačius, kad prie informacinės sistemos buvo prisijungta pažeidžiant šios sistemos apsaugos priemones, o BK 198 straipsnio 1 dalyje nustatytos alternatyvios – stebėjimo, fiksavimo, perėmimo, įgijimo, laikymo, pasisavinimo, paskleidimo ar kitokio panaudojimo – veikos turi būti padaromos su šio straipsnio dispozicijoje nurodytu nusikalstamos veikos dalyku – neviešais elektroniniais duomenimis.

Teisėjų kolegija nurodė, kad byloje neginčijamai nustatyta, jog nuteistasis 2020 m. kovo 7 d. 19.44 val. – 2020 m. gegužės 19 d. 20.02 val. tris kartus prisijungė prie bendrovės elektroninio pašto dėžutės ir 63 kartus prisijungė prie bendrovės naudojamos dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“ bei peržiūrėjo joje esančius elektroninius duomenis – strateginius bendrovės valdymo rodiklius, biudžetą, pardavimo planus – ir kai kuriuos dokumentus koregavo. Taip pat byloje nekilo ginčo dėl to, kad 2018 m. vasario 26 d. paslaugų teikimo sutartis, kurios pagrindu bendradarbiavo nuteistasis, kaip kitos bendrovės direktorius, ir bendrovė, 2020 m. kovo 6 d. buvo nutraukta paties

nuteistojo iniciatyva. Atsisakęs toliau teikti bendrovei atlygintinas rinkos plėtros ir pardavimo paslaugas (susijusias su potencialių klientų paieška ir ryšių palaikymu su esamais klientais), nuteistasis grąžino darbo priemones, atitinkamai bendrovė nebemokėjo sulygto sutartyje atlygio. Kasacinis teismas konstatavo, kad abiem paslaugų teikimo šalims pripažįstant, jog sutartis nutrūko, 2018 m. vasario 26 d. paslaugų teikimo sutarties tarp dviejų bendrovių nutraukimo formos nesilaikymas neturi teisinės reikšmės šios bylos nagrinėjimo kontekste. Taigi teisėjų kolegija nusprendė, kad, nutrūkus paslaugų teikimo sutarčiai, nuteistasis neteko teisės naudotis teisėmis, susijusiomis su sutartiniais įsipareigojimais, tarp jų – jungtis prie bendrovės informacinių sistemų ir disponuoti į jas įkeltais duomenimis.

Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį į tai, kad nuteistasis tuoj po jo pranešimo bendrovei, kad nebeteiks jai klientų paieškos paslaugų, grąžino bendrovei kompiuterį ir telefono aparatą, taip pat SIM kortelę, kuri buvo deaktyvuota 2020 m. kovo 11 d. 0.00 val. Tačiau jam bendrovės suteiktą elektroninio pašto paskyrą, per kurią jungiamasi prie ribotos prieigos įmonės vidinio naudojimo dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“, nuteistasis buvo įsodiegęs savo privačiame telefono aparate. Byloje nustatyta, kad nors bendrovės suteikta SIM kortelė buvo deaktyvuota, tačiau nuteistasis naudojo ją, kad, jungiantis prie bendrovės elektroninio pašto ir dokumentų valdymo bei stebėjimo sistemos „SharePoint“, nereikia iš naujo suvedinėti prisijungimo duomenų (vardo ir slaptažodžio), tai yra gauti SMS kodo į su paskyra susietą telefono numerį, kai prisijungimo įrenginiai buvo 90 dienų laikotarpiui išiminti (pasirenkant funkciją „prisiminti mane“). Dėl to, nuteistajam jungiantis iš išimintų įrenginių (jo telefono aparato), nuo 2020 m. kovo 7 d. iš jo nebuvo reikalaujama suvesti prisijungimo vardo ir slaptažodžio.

Įvertinusi teismų praktiką, kurioje aiškinamas prisijungimo prie informacinių sistemų neteisėtumas, sistemos suklaudinimo būdai, ir byloje nustatytas faktines aplinkybes, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad nuteistasis neteisėtai prisijungė prie bendrovės informacinės sistemos. Teismai nustatė, kad nuteistasis prisijungė prie informacinės sistemos „SharePoint“ 1) neteisėtai, t. y. nutrūkus teisiniams santykiams tarp jo ir bendrovės, nebevykdydamas jokių su šia bendrove susijusių funkcijų, neturėdamas bendrovės sutikimo jungtis prie jos informacinių sistemų, ir 2) suklaudinęs informacinę sistemą (pateikęs save kaip teisėtą vartotoją, nors teisiniai santykiai, leidę prieigą prie sistemos, jau buvo pasibaigę), t. y. pasinaudodamas jam suteiktais prisijungimo duomenimis (vardu ir slaptažodžiu) prie elektroninio pašto ir dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“, nors prisijungimo teisė ir prisijungimo duomenys jam buvo suteikti sutarties, kuri jungimosi metu jau buvo nutrūkus, pagrindu ir tik sutarčiai vykdyti. Teisėjų kolegija pritarė tokiam neteisėto, suklaidinus informacinę sistemą, prisijungimo vertinimui: nors nuteistasis, jungdamasis prie bendrovės informacinės sistemos, panaudojo jam paslaugų sutarties pagrindu suteiktus prisijungimo prie informacinės sistemos duomenis, tačiau, jo paties iniciatyva nutraukus paslaugų teikimo sutartį, jis neteko teisės naudotis ne tik materialiomis jam suteiktomis darbo priemonėmis (kompiuteriu, telefono aparatu, SIM kortele), bet ir prisijungimo prie riboto naudojimo sistemų galimybėmis, dėl to toks prisijungimas laikytinas neteisėtu ir sistemą suklaidinusiu.

Kasacinis teismas, pasisakydamas dėl kasacinio skundo argumentų dėl tyčios nebuvimo nuteistojo veiksmuose, nurodė, kad apeliacinės instancijos teismas, atsakydamas į analogiškus argumentus, padarė įrodymų visuma grįstą išvadą, kad nuteistasis, nuo 2016 metų bendradarbiaudamas su bendrove, gerai žinojo ir suvokė, jog prieiga prie bendrovės dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos jam buvo suteikta tik funkcijoms, aptartoms sutartyje dėl paslaugų teikimo, vykdyti; kad paslaugų teikimo sutartis jo iniciatyva yra nutrūkus; kad jo vadovaujama įmonė teikia (teiks) rinkai tokias pačias paslaugas, kaip teikia bendrovė, t. y. šios įmonės konkuruoja; kad bendrovės direktorius ar kitas bendrovei atstovaujantis asmuo neprašė jo pratęsti paslaugų teikimo. Kita vertus, byloje iš tiesų nustatyta, kad dėl bendrovės atsakingų darbuotojų nepakankamo patyrimo, nutraukiant paslaugų teikimo, o ne darbo sutartis, nuteistajam suteikta prieiga prie bendrovės „Microsoft“ paskyros po 2020 m. kovo 6 d. nebuvo panaikinta; taip pat kiti darbuotojai nebuvo laiku informuoti apie paslaugų sutarties su nuteistuoju nutraukimą (viena darbuotoja, susirašinėjusi su nuteistuoju, neatsiminė, kada sužinojo, jog nuteistasis nebeteikia paslaugų įmonei). Nuteistojo elektroninio pašto paskyra buvo panaikinta iš karto po to, kai, tiriant incidentą dėl kliento duomenų

dingimo iš kitos bendrovės sistemos, buvo nustatytas daugkartinis neteisėtas nuteistojo jungimasis prie dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“. Atsižvelgiant į tai, kad vien tik prieigos prie informacinės sistemos nepanaikinimas, jei yra nutraukti tokia prieigą leidę teisiniai santykiai, savaime nepašalina prieigos prie informacinės sistemos neteisėtumo, nustatę pirmiau nurodytas aplinkybes, teisėjų kolegijos nuomone, teismai padarė pagrįstas ir motyvuotas išvadas, kad bendrovės nepakankamas atidumas, nutraukiant paslaugų teikimo sutartį, nepaneigė nuteistojo suvokimo, jog prie informacinės sistemos jis jungėsi neteisėtai, t. y. veikė tyčia.

Kasacinis teismas taip pat nurodė, kad BK 198 straipsnyje įtvirtinta atsakomybė skirta neviešų elektroninių duomenų apsaugai. Byloje nustatyta, kad, pirma, šiuos duomenis galėjo matyti tik asmenys, turintys bendrovės suteiktus prisijungimo prie sistemos duomenis; antra, šie duomenys buvo svarbūs bendrovės verslui, jos konkurencingumui ir plėtrai (operaciniai ir strateginiai bendrovės valdymo rodikliai, biudžetas, pardavimo planai); trečia, šie duomenys buvo nuolat atnaujinami ir pildomi. Kartu teisėjų kolegija pažymėjo, kad paslaugų teikimo sutartimi nuteistasis, kaip paslaugas teikiančios bendrovės direktorius, buvo įsipareigojęs laikytis konfidencialumo, t. y. nenaudoti, nekopijuoti, nepritaikyti, neteikti, neperduoti apie bendrovę, kaip savo klientę, jokios informacijos, kuri atskleidžiama arba kitaip gaunama pagal sutartį ar ryšium su ja ir kuri yra konfidenciali. Taigi kasacinis teismas konstatavo, kad šiuo atveju sistemoje esančių neviešo pobūdžio, t. y. konfidencialių, duomenų peržiūrėjimas (skaitymas, atsisiuntimas) tinkamai kvalifikuotas pagal BK 198 straipsnio 1 dalį kaip atskiras nusikaltimas, padarytas esant idealiajai sutapčiai su neteisėtu prisijungimu prie informacinės sistemos (BK 198¹ straipsnio 1 dalis).

Nuteistojo gynėjas kasaciniu skundu, be kita ko, prašė jo ginamąjį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimų mažareikšmiškumo.

Teisėjų kolegija, išnagrinėjusi šį nuteistojo gynėjo prašymą, padarė išvadą, kad nuteistojo padaryti nusikaltimai negali būti laikomi mažareikšmiais, taip pat nusprendė, kad teismai atidžiai vertino gynybos argumentus ir padarė iš esmės pagrįstas ir motyvuotas išvadas dėl nusikaltimų pavojingumo. Kasacinis teismas pažymėjo, kad nuteistasis neteisėtai daugiau nei 60 kartų jungėsi prie bendrovės dokumentų valdymo ir saugojimo sistemos „SharePoint“, neteisėtai prisijungus prie informacinės sistemos buvo peržiūrėti (atsisiunčiami) nevieši elektroniniai duomenys, susiję su svarbiais bendrovės operaciniais ir strateginiais valdymo rodikliais, biudžetu, pardavimo planais (t. y. esamais ir potencialiais klientais, komerciniais pasiūlymais jiems, rinkodara ir kt.), kai kurie – ir koreguojami. Teisėjų kolegija šiuo aspektu atkreipė dėmesį į tai, kad būtent nuteistojo neteisėti prisijungimo prie informacinės sistemos veiksmai sudarė jam galimybes prieiti prie bendrovės neviešų elektroninių duomenų, be to, nusikaltimų, kurių sudėtis yra formalioji, pavojingumas turi būti vertinamas ne formaliai. Kasacinis teismas nesutiko su kasatoriaus argumentu, kad šiais nusikaltimais nepadaryta žala, todėl jie yra mažareikšmiai, ir nurodė, kad, pirma, civilinio ieškinio nereikšimas pats savaime nešalina nusikaltimo pavojingumo; antra, nustatius, kad nuteistojo vadovaujama įmonė dirba tame pačiame, gana specializuotame rinkos segmente kaip ir bendrovė, neteisėtas daugkartinis jungimasis prie konkuruojančios bendrovės informacinių sistemų ir jos konfidencialių duomenų peržiūra negali būti pripažinti mažareikšmiais nusikaltimais.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija atmetė nuteistojo gynėjo kasacinį skundą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-27-976/2023

BK 199 straipsnio taikymas

Dėl BMK 233 straipsnio nuostatų taikymo

Nuteistasis kasaciniame skunde teigė, kad šioje byloje teismų nustatytos faktinės aplinkybės rodė, jog kontrabandos būdu per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabenamos akcizinės prekės visą laiką buvo valstybės institucijų žinioje, nebuvo jokių prielaidų joms patekti į Lietuvos ir (ar) kitų valstybių narių ekonominę grandinę, todėl apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai netaikė Bendrijos muitinės kodekso (toliau – BMK) 233 straipsnio 1 pastraipos d punkto, tai lėmė civilinio ieškinio netinkamą išsprendimą byloje.

Skolos atsiradimo metu galiojusio BMK 233 straipsnio 1 pastraipos d punktas nustatė, kad nepažeidžiant galiojančių nuostatų, susijusių su skolos muitinei egzistavimo trukme ir tokios skolos neišieškojimu teisiškai pripažinus skolininką nemokiu, skola muitinei išnyksta, be kita ko, jeigu prekės, su kuriomis susijusi skola muitinei yra atsiradusi, vadovaujantis 202 straipsniu, sulaikomos jų neteisėto įvežimo metu ir tuo pat metu arba vėliau konfiskuojamos. Šiame kontekste išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija atkreipė dėmesį, kad kasatorius plečiamai aiškino „skolos muitinei“ sampratą. BMK 4 straipsnio (*Sąvokos*) 9–11 punktuose nustatyta, kad „Skola muitinei“ – asmens prievolė sumokėti pagal galiojančias Bendrijos nuostatas atitinkamoms prekėms taikomų importo muitų (importo skola muitinei) arba eksporto muitų (eksporto skola muitinei) sumą; „Importo muitai“ – muitai ir muitams, mokamiems už importuojamas prekes, lygiaverčio poveikio privalomieji mokėjimai, importo privalomieji mokėjimai, nustatyti įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką arba konkrečią tvarką, kuri taikoma tam tikroms prekėms, gaunamoms perdirbant žemės ūkio produktus; „Eksporto muitai“ – muitai ir muitams, mokamiems už eksportuojamas prekes, lygiaverčio poveikio privalomieji mokėjimai, eksporto privalomieji mokėjimai, nustatyti įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką arba sudarius atitinkamus susitarimus, kurie taikomi tam tikroms prekėms, gaunamoms perdirbant žemės ūkio produktus.

Išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT), sprenddamas, ar PVM patenka į BMK 4 straipsnio 10 punkte pateiktą importo muitų apibrėžimą, yra konstatavęs, kad BMK 4 straipsnio 10 punktą reikia aiškinti taip, jog importo muitai neapima PVM, kuris turi būti taikomas importuojamoms prekėms. Toks aiškinimas plėtojamas ir naujesnėje ESTT jurisprudencijoje, aiškinant BMK pakeitusio Sąjungos muitinės kodekso (toliau – SMK) nuostatas, nurodant, kad importo PVM nėra „importo muitų“, kaip jie suprantami pagal SMK 5 straipsnio 20 punktą, dalis, kurioje kalbama apie už prekių importą mokėtinus muitus.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo (toliau – ir MAĮ) 2 straipsnio 23 punktą (veikų padarymo metu galiojusi 2008 m. gruodžio 30 d. įstatymo redakcija) mokesčio įstatyme mokesčių mokėtojai nustatyta pinigine prievolė valstybei. Šiame įstatyme mokesčio sąvoka apima ir 13 straipsnyje nurodytas įmokas ir rinkliavas. Pagal šio straipsnio 24 punktą muitai – importo muitai ir (arba) eksporto muitai, kaip jie apibrėžti BMK 4 straipsnyje. MAĮ 13 straipsnyje („Mokesčiai“) nurodyti atskirai tiek PVM, tiek akcizas, tiek muitai. Išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad mokėtinas į biudžetą PVM yra prievolė valstybei. PVM yra daugiapakopis netiesioginis vartojimo mokestis, t. y. iš pirkėjo paimamas PVM ir skirtumas nuo pridėtinės vertės sumokamas į biudžetą. Nei BMK, nei Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatyme nėra nustatyta, kad muito sudedamoji dalis yra PVM. Tiek PVM, tiek muitas yra privalomieji mokėjimai (mokesčiai) valstybei, kurių apskaičiavimą ir sumokėjimą reglamentuoja atskiri teisės aktai. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas padarė išvadą, kad PVM mokestis nelaikomas muito mokesčiu nei BMK, nei SMK prasme.

Išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija nurodė, kad ESTT taip pat yra konstatavęs, jog 2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos direktyvos 2008/118/EB dėl bendros akcizų tvarkos, panaikinančios Direktyvą 92/12/EEB, 2 straipsnio b punktas ir 7 straipsnio 1 dalis ir 2006 m. lapkričio 28 d. Tarybos direktyvos 2006/112/EB dėl pridėtinės vertės mokesčio bendros sistemos 2 straipsnio 1 dalies d punktas ir 70 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad skolos muitinei išnykimas dėl SMK 124 straipsnio 1 dalies e punkte nurodyto pagrindo nelemia skolos, susijusios atitinkamai su akcizais ir pridėtinės vertės mokesčiu už neteisėtai į Europos Sąjungos muitų teritoriją įvežtas prekes, išnykimo. O Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT), aiškindamas BMK pakeitusio SMK 5 straipsnio („Terminų apibrėžtys“) 18, 20–21 punktuose nustatytas sąvokas „skola muitinei“, „importo muitas“, „eksporto muitas“, pažymėjo, kad skola muitinei implikuoja tik pareigą sumokėti importo ar eksporto muitą, taikomą konkrečioms prekėms pagal galiojančius muitų teisės aktus. SMK nėra administruojami tokie mokesčiai kaip akcizas ar PVM, juos administruoja muitinė pagal MAĮ, dėl to sprendžiant mokestinį ginčą dėl mokesstinės prievolės – akcizo, PVM, akcizo ir PVM delspinigių – priteisimo SMK nuostatos netaikytinos. Apmokestinimą akcizais bei pridėtinės vertės mokesčiu, taip pat ir už importuotas prekes, reguliuoja Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas bei Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis

teismas padarė išvadą, kad Lietuvos Respublikoje taikomas akcizo mokestis nelaikomas maito mokesčiu nei BMK, nei SMK prasme.

Taigi išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad, sistemiškai aiškinant ES ir Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias mokesčių prievolių atsiradimą, taikymą, pasibaigimą ir pan., teismų praktiką, skola muitinei, kaip tai nurodyta BMK ir SMK, reiškia importo arba eksporto maitus ir neapima PVM ir akcizo mokesčių.

Kartu šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad, pagal LVAT praktiką ir pirmiau aptartą ESTT praktiką, BMK 202 straipsnis ir 233 straipsnio pirmos pastraipos d punktas turi būti aiškinami taip, jog skola muitinei išnyksta tik jei neteisėtai į Bendrijos maitų teritoriją įvežtos prekės sulaikomos prieš šių prekių išvežimą iš pirmos maitinės įstaigos. Šioje byloje teismų nustatytos faktinės aplinkybės patvirtino, kad vilkikai su kontrabanda gabenamomis cigaretėmis buvo sulaikyti jau išvykę iš maitinio patikrinimo postų, taigi išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija nusprendė, kad apeliacinės instancijos teismo išvados, jog BMK 233 straipsnio pirmos pastraipos d punkto nuostatos šiuo atveju netaikytinos, yra teisingos ir pagrįstos.

Kasacinio teismo vertinimu, kasatoriaus nurodytos aplinkybės, kad maitinės pareigūnai turėjo informaciją apie vilkikų su kontrabandiniais kroviniais judėjimą, nesudaro pagrindo nukrypti nuo šiuo klausimu nuosekliai formuojamos praktikos. Byloje nustatyta, kad, atliekant tyrimą dėl grupės asmenų galimai organizuojamos cigarečių kontrabandos iš Rusijos, bendradarbiaujant atitinkamoms skirtingų valstybių institucijoms, buvo surinkta informacijos apie tai, kad 2009 m. birželio 16 d. galimai bus bandoma neteisėtai įvežti cigaretes į Lietuvos Respubliką. Tačiau pats faktas, kad akcizais apmokestinamų prekių slaptas įvežimas į Lietuvos Respubliką buvo žinomas teisėsaugos institucijų pareigūnams ir jie ėmėsi visų būtinų veiksmų tokioms prekėms operatyviai sulaikyti, šiuo atveju nepagrindžia kasatoriaus argumentų, kad jam išnyko prievolė sumokėti privalomus mokesčius. Nei Europos Sąjungos, nei Lietuvos Respublikos teisės aktai nenustato kokių nors išimčių tokiu atveju. Be to, šiame kontekste išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad maitinės kriminalinės tarnybos pareigūnai byloje nustatytomis aplinkybėmis neturėjo formalaus pagrindo sulaikyti krovinis maitinės posto teritorijoje, nes kol vežamas krovinys yra maitinės įstaigos teritorijoje, egzistuoja reali galimybė, kad prekės nustatyta tvarka bus deklaruotos ar pan.

Taip pat kasacinis teismas nesutiko su kasatoriaus teiginiais, kad byloje reikėjo atsižvelgti į pasikeitusį reglamentavimą, t. y. SMK 124 straipsnio 1 dalies nuostatas, kurios atspindi Sąjungos maitų politikos gaires ir yra svarbios vertinant kasatoriaus bei kitų nuteistųjų veiksmus realiai valstybei padarytos žalos (taigi, ir civilinio ieškinio pagrįstumo) aspektu. Išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija šiame kontekste pažymėjo, kad ESTT, aiškindamas Sąjungos teisę, ne kartą yra nurodęs, jog materialiosios teisės normos taikytinos iki jų įsigaliojimo susiklosčiusioms situacijoms tik tada, kai iš jų formuluotės, tikslo ir struktūros aiškiai matyti, kad turi būti pripažintas toks jų poveikis. LVAT praktikoje taip pat yra išaiškinta, kad SMK 124 straipsnio 1 dalies e punkto norma, nustatanti skolos muitinei išnykimą importo arba eksporto maitu apmokestinamas prekes konfiskavus arba sulaikius ir tuo pat metu arba vėliau jas konfiskavus, yra materialioji, o ne procesinė, todėl galioja tik situacijoms, susidariusioms nuo SMK 124 straipsnio taikymo datos (2016 m. gegužės 1 d.). Priešingu atveju būtų pažeistas mokesčių mokėtojų lygybės principas, įtvirtintas MAĮ 7 straipsnyje, kadangi tą pačią nusikalstamą veiką padarę keli asmenys, priklausomai nuo bylos išnagrinėjimo trukmės, vieni galėtų tapti skolininkais muitinei, kitiems mokesčines prievole turėtų išnykti. Be to, kasacinis teismas atkreipė dėmesį, kad ir šioje baudžiamojoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2020 m. vasario 20 d. priimtoje nutartyje pasisakydamas apie skolos muitinei išnykimą, padarė išvadą, kad SMK 124 straipsnio 1 dalies e ir f punktai gali būti taikomi tik toms situacijoms, kurios yra susidariusios po šių kodekso normų įsigaliojimo, o galiojant BMK atsiradusioms skoloms, taikomos pastarojo kodekso normos. Taigi, kasacinis teismas šioje byloje galutine ir neskundžiama nutartimi jau yra konstatavęs, koks nagrinėjamai situacijai taikytinas ES teisės aktas.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė BMK nuostatas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-37-648/2023

BK 202 straipsnio 1 dalies taikymas

Dėl neteisėto vertimosi ūkine profesine veikla

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje asmuo buvo nuteistas, be kita ko, pagal BK 202 straipsnio 1 dalį už tai, kad versliškai ėmėsi ūkinės, profesinės veiklos (teikė gydytojo odontologo implantavimo ir kitas odontologijos paslaugas ne mažiau kaip 78 asmenims ir iš šios veiklos gavo pajamų, ne mažiau kaip 55 592,70 Eur), neturėdamas licencijos veiklai, kuriai ji reikalinga. Nuteistojo gynėjas kasaciniame skunde teigė, kad šioje byloje buvo netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas ir nuteistasis nepagrįstai pripažintas kaltu pagal BK 202 straipsnio 1 dalį.

Teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas tinkamai nurodė, kad ūkinė veikla – įvairiausia gamybinė veikla, susijusi su prekių gaminiu, pardavimu bei paslaugų teikimu, o profesinė veikla – tam tikros profesijos asmens teikiamos jo profesijos srities paslaugos. Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad, vadovaujantis Lietuvos Respublikos odontologijos praktikos ir burnos priežiūros praktikos įstatymo 4 straipsnio 1 dalies nuostatomis, specialisto odontologo veiklos teisėtumui taikomas dvigubas reikalavimas – tiek pačiam, tiek jo veiklos įstaigai turėti reikiamas licencijas. Aptariamai bylai aktualių metu galiojusios Odontologijos praktikos licencijavimo taisyklės nustatė, kad licencijos turėtojas yra odontologas, turintis Lietuvos Respublikos odontologų rūmų išduotą licenciją, patvirtinančią odontologo teisę verstis odontologijos praktika, laikantis įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytų sąlygų ir reikalavimų. Byloje neginčijamai nustatyta, kad nuteistasis neturėjo teisės verstis odontologijos praktika, nes neturėjo reikalingos kvalifikacijos, t. y. ūkinės profesinės veiklos ėmėsi neturėdamas licencijos veiklai, kuriai ji reikalinga. Teisėjų kolegija konstatavo, kad paslaugų teikimas, neįvykdžius įstatyme keliamų reikalavimų, negavus licencijos verstis odontologo praktika, kuri būtina odontologijos paslaugų rinkoje norintiems veikti ūkio subjektams ir privatiems asmenims, pažeidžia nustatytą ekonomikos ir verslo tvarką ir sąžiningų rinkos dalyvių teises, net ir neatsižvelgiant į tai, kad veiklą, neturėdamas licencijos veiklai, kuriai ji reikalinga, vykdė privatus asmuo įmonėje, kuri turėjo reikiamas licencijas verstis odontologijos praktikomis. Todėl šie argumentai pagrindžia ir esminį BK 202 straipsnio 1 dalies taikymo aspektą – odontologijos praktika yra licencijuojama veikla, o norinčiam šia veikla užsiimti tiek fiziniam (nuteistojo atveju), tiek juridiniam asmeniui licencijai gauti yra keliami atitinkami įstatyme ir poįstatyminiuose aktuose nurodyti reikalavimai.

Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, kasacinis teismas sutiko su apeliacinės instancijos teismo argumentu, kad šiuo atveju nuteistojo veiksmai – ilgalakis įstatymu įtvirtintų ir jam žinomų reikalavimų ignoravimas, versliškas (nuolat ir sistemingai teikdavo odontologines paslaugas, reklamuodavo teikiamas procedūras, dirbdavo pagal sudarytą darbo grafiką, rūpindavosi užsakomų gaminių pristatymu) užsiėmimas veikla, kuriai keliami specialieji reikalavimai – licencija, rodo tiek asmens, tiek veikos pavojingumą, kuris peržengia administracinės atsakomybės ribas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-20-1073/2023

2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso įstatymo taikymas

BPK 109 straipsnio, 111 straipsnio nuostatų pažeidimas

Dėl civilinio atsakovo įtraukimo į procesą

Apžvelgiamoje baudžiamojoje byloje civilinė ieškovė pareiškė civilinį ieškinį dėl jai padarytos turtinės žalos atlyginimo ir jame kaip atsakovus nurodė juridinį asmenį ir šio juridinio asmens darbuotoją. Spręsdamas klausimą dėl civilinio ieškinio priėmimo, pirmosios instancijos teismas pripažino, kad byloje nėra duomenų, jog darbuotoja veikė juridinio asmens naudai ar jos interesais, o juridinis asmuo galėtų atsakyti už fizinio asmens padarytą žalą esant juridinio asmens kaltei. Teismo vertinimu, pats juridinis asmuo patyrė žalą dėl savo darbuotojos veiksmų. Teismas argumentavo, kad nors darbuotoja savo veiksmais padarė žalą, tačiau juridinio asmens (darbdavio)

atsakomybė negali būti tapatinama su baudžiamąja atsakomybe. Remdamasis šiais argumentais, pirmosios instancijos teismas priėmė ieškinį tik darbuotojos atžvilgiu, dėl to nuosprendyje nesvarstė galimybės priteisti žalos atlyginimą iš juridinio asmens, o visą žalą atlyginimą priteisė iš darbuotojos. Apeliacinės instancijos teismas šiuo klausimu nepasisakė.

Teisėjų kolegijos vertinimu, tokios pirmosios instancijos teismo išvados yra teisės taikymo klaida, kuri pažeidžia BPK 109 ir 111 straipsnių nuostatas. Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad pagal BPK 109 straipsnį ir 111 straipsnio 1 dalį atsakyti už padarytą žalą baudžiamajoje byloje gali kaltinamasis ir (ar) už jo veikas materialiai atsakingi asmenys, jeigu šie asmenys pagal įstatymą privalo atlyginti dėl kito asmens veiksmų atsiradusią žalą (pavyzdžiui, samdantis darbuotojus asmuo atlygina žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojo, einančio darbines (tarnybines) pareigas, kaltės (CK 6.264 straipsnis)).

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal BPK 109 straipsnį asmuo, dėl nusikalstamos veikos patyręs turčinės ar neturčinės žalos, turi teisę baudžiamajame procese pareikšti įtariamajam ar kaltinamajam arba už įtariamojo ar kaltinamojo veikas materialiai atsakingiems asmenims civilinį ieškinį. BPK nenustato specialių reikalavimų civiliniam ieškiniui, o teismų praktika pritaria atvejams, kai teismams pateikiamas civilinis ieškinys savo forma ir turiniu atitinka bendruosius procesiniam dokumentui keliamus reikalavimus (CPK 111, 135 straipsniai). Civilinis ieškinys atsakovui yra svarbus tuo, kad tai dokumentas, kuriame yra įvardytas jam reiškiamas reikalavimas, nurodomas faktinis ieškinio pagrindas, o tai turi reikšmės gynybos būdų pasirinkimui. Pagal CPK nuostatas civilinis ieškovas pats pasirenka, ką jis laiko atsakingu už jam padarytą žalą ir ką procesiniame dokumente nurodyti atsakovu. Teismas negali nelaikyti civiliniu atsakovu asmens, kurį tokiu civiliniame ieškinyje nurodė civilinis ieškovas, ar iš anksto nuspręsti, kad toks asmuo nėra atsakingas už padarytą žalą, – tokios galimybės CPK nenustato. CPK 45 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta galimybė teismui nustatius, kad ieškinys pareikštas ne to asmens, kuriam priklauso reikalavimo teisė, arba ne tam asmeniui, kuris turi pagal ieškinį atsakyti, vienos iš šalių motyvuotu prašymu, nenutraukiant bylos, pakeisti pradinį ieškovą arba atsakovą tinkamu ieškovu arba atsakovu. Pagal CPK 45 straipsnio 3 dalį, jeigu ieškovas nesutinka, kad atsakovas būtų pakeistas kitu asmeniu, teismas nagrinėja bylą iš esmės ir ieškinį atmeta. Teisėjų kolegijos vertinimu, šios nuostatos reiškia tiek ieškovo laisvę pasirinkti atsakovą, tiek tai, kad, civiliniame procese netgi pradinėje bylos nagrinėjimo stadijoje matydamas galimai netinkamą byloje dalyvaujantį atsakovą, teismas vis tiek turi bylą nagrinėti iš esmės ir priimti sprendimą dėl šio asmens.

Teisėjų kolegija pažymėjo, kad pagal BPK 115 straipsnio 1 dalį, priimdamas apkaltinamąjį nuosprendį, teismas, remdamasis įrodymais dėl civilinio ieškinio pagrįstumo ir dydžio, visiškai ar iš dalies patenkina pareikštą civilinį ieškinį arba jį atmeta, o pagal BPK 307 straipsnio 6 dalies 1 punktą sprendimai dėl nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimo turi būti nurodomi nuosprendžio rezoliucinėje dalyje. Kartu kasacinis teismas pabrėžė ir tai, kad pagal BPK 109 straipsnį civilinis ieškinys baudžiamajame procese nagrinėjamas kartu su baudžiamąja byla. Taigi, žalos atlyginimo klausimas gali būti išspręstas tik iš esmės išnagrinėjus baudžiamąją bylą ir priėmus baigiamąjį aktą.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija padarė išvadą, kad ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro nutarimo arba teisėjo ar teismo nutarties priėmimas žymi momentą, nuo kurio civilinis ieškovas ir civilinis atsakovas tampa proceso dalyviais, nuo kada jie įgyja procesines teises ir pareigas. Priimant sprendimą pripažinti civiliniu ieškovu ar civiliniu atsakovu, neturi būti sprendžiama dėl ieškinio dalyko, tai yra ieškovo formuluojamo reikalavimo pagrįstumo. Tais atvejais, kai civilinis ieškovas pareiškia poziciją, ką jis laiko atsakingu už jam padarytą žalą, teismas pripažįsta tokį asmenį civiliniu atsakovu ir nagrinėja civilinį ieškinį. Išnagrinėjęs bylą teismas dėl civilinio ieškinio (ne)tenkinimo nusprendžia priimdamas nuosprendį ar nutartį. Kartu apžvelgiamos bylos kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad tinkamo atsakovo įtraukimo į bylą klausimas gali būti sprendžiamas ir apeliacinio bylos nagrinėjimo stadijoje. Jei už kaltinamojo veikas materialiai atsakingas asmuo kaip civilinis atsakovas nebuvo įtrauktas pirmosios instancijos teismo teisiamejame posėdyje, tai bylą nagrinėjantis apeliacinės instancijos teismas tokį asmenį įtraukia kaip

atsakovą. Tokiu atveju dėl civilinio ieškinio atliekamas įrodymų tyrimas (BPK 324 straipsnio 6 dalis).
Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-45-654/2023

BPK 112 straipsnio, 113 straipsnio nuostatų taikymas

Dėl civilinio ieškinio nagrinėjimo baudžiamojoje byloje reikalaujant žalos atlyginimo dėl nesumokėtų mokesčių

Šioje byloje nuteistųjų gynėjas kasaciniuose skunduose, be kita ko, teigė, kad apeliacinės instancijos teismas padarė nepagrįstą išvadą, jog Vilniaus teritorinės muitinės teisės gali būti ginamos remiantis civilinės teisės reguliuojamu civilinės deliktinės atsakomybės institutu, nes muitinei nebuvo kliūčių vykdyti mokestinių prievolių priverstinį išieškojimą mokesčių įstatymų nustatyta tvarka.

Išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija su šiuo kasacinių skundų argumentu nesutiko ir nurodė, kad pareiga vykdyti mokestinę prievolę (pareiga mokėti mokesťį) savo esme reiškia pareigą įvykdyti prievolę natūra, o ne žalos atlyginimo prievolę, todėl ji negali būti sutapatinama su civilinės atsakomybės prievole. Mokestinė prievolė ir civilinės atsakomybės prievolė skiriasi savo esme, jų tikslais, atsiradimo pagrindais, taikymo sąlygomis, ieškinio senaties terminais ir pan., tai atitinkamai gali nulemti ir prievolės dydį.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad mokestinė prievolė – mokesčio įstatymo pagrindu atsirandanti mokesčių mokėtojo pareiga teisingai apskaičiuoti mokesťį, laiku sumokėti mokesťį bei su juo susijusias sumas į biudžetą ir vykdyti pareigas, susijusias su mokesčių apskaičiavimu ir sumokėjimu. Pareiga mokėti mokesčius yra prievolė valstybei, o ne teisinės atsakomybės forma. Neįvykdyta mokestinė prievolė galėtų būti vertinama kaip žala civilinės atsakomybės požiūriu ir taikytinas civilinės atsakomybės institutas, jeigu būtų nustatyta, kad ją lėmė nusikalstami veiksmai ir dėl to nėra galimybės ją įvykdyti mokesčio įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais. Tokiais atvejais valstybei atstovaujanti institucija turi teisę dėl žalos atlyginimo baudžiamojoje byloje pareikšti civilinį ieškinį.

Apžvelgiamoje byloje nuteistieji pripažinti kaltais už nusikalstamų veikų, nustatytų BK 199 straipsnio 1 dalyje ir 199² straipsnio 1 dalyje, padarymą. Šių aplinkybių byloje nagrinėjant civilinį ieškinį įrodinėti nebereikia, nes nusikalstamų veikų padariniai yra nustatyti įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu (prejudiciniai faktai) (CPK 182 straipsnio 3 punktas). Taigi, byloje yra nustatyta, kad valstybei nesumokėti mokesčiai (akcizas ir PVM) yra atsiradę iš nusikalstamos veikos. Be to, byloje nustatyta ir tai, kad už neteisėtą cigarečių įvežimą per Lietuvos Respublikos valstybės sieną Vilniaus teritorinės muitinės sprendimu nuteistiesiems buvo įregistruotos mokestinės prievolės. Taigi, Vilniaus teritorinė muitinė nuteistiesiems vienu metu buvo pareiškusi ir civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje ir inicijavo Mokesčių administravimo įstatymo tvarka procesą priverstinai išsieškoti mokesčius. Tačiau Muitinės departamento sprendimu Vilniaus teritorinės muitinės sprendimas dėl priverstinio mokesčių išieškojimo panaikintas, pripažinus, kad buvo praleisti MAĮ 68 straipsnyje nustatyti mokesčių apskaičiavimo terminai.

Šiame kontekste išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad ta pati nesumokėtų mokesčių suma negali būti išieškoma du kartus – ir kaip mokestinė prievolė, ir kaip nuostolių atlyginimas baudžiamojoje byloje. Tais atvejais, kai mokesťis gali būti apskaičiuotas mokesčių teisės aktų nustatyta tvarka, pavyzdžiui, nepraėję mokesčio apskaičiavimo ir perskaičiavimo senaties terminai, ir nėra nustatyta mokestinės prievolės pabaigos pagrindų, valstybės institucija, administruojanti mokesťį, privalo apskaičiuoti tokį mokesťį ir reikalauti jį sumokėti mokesčių teisės aktų nustatyta tvarka. Tačiau ta aplinkybė, kad Vilniaus teritorinė muitinė nuteistiesiems vienu metu buvo ir pareiškusi civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje, ir inicijavusi priverstinį mokesčių išieškojimo procesą MAĮ nustatyta tvarka, nėra pagrindas baudžiamojoje byloje pareikštą civilinį ieškinį atmesti. Kartu kasacinis teismas nurodė, kad neįvykdyta mokestinė prievolė gali būti vertinama kaip žala civilinės atsakomybės požiūriu tik jei nustatoma, kad nėra galimybės įvykdyti mokestinę prievolę mokesčio įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais, taigi, kol mokesčių išieškojimas MAĮ nustatyta tvarka tebėra vykdomas (ar tebėra teisiškai bei faktiškai įmanomas), žalos faktas ir

dydis, kaip viena iš civilinės atsakomybės sąlygų, dar negali būti nustatyti, t. y. nėra galimybės iš esmės nuspręsti dėl ieškovo reikalavimo dėl žalos atlyginimo pagrįstumo. Kadangi baudžiamajame procese galimybė sustabdyti bylą, kol paaiškės mokesčių išieškojimo procedūros MAĮ nustatyta tvarka rezultatas, nenurodyta, tokiai situacijai susiklosčius nuosprendžio baudžiamajoje byloje priėmimo metu, civilinis ieškinys dėl žalos atlyginimo baudžiamajoje byloje turėtų būti paliekamas nenagrinėtas, išaiškinant civiliniam ieškovui teisę pareikšti ieškinį civilinio proceso tvarka.

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad muitinės sprendimai priverstinai išieškoti mokesčius yra panaikinti dėl MAĮ 68 straipsnyje nustatytų mokesčių apskaičiavimo terminų praleidimo ir Vilniaus teritorinė muitinė nėra užsitikrinusi mokestinės prievolės išieškojimo MAĮ nustatytais priemonėmis iš byloje nuteistų asmenų, t. y. nebėra galimybės įvykdyti mokestinę prievolę mokesčio įstatymo nustatyta tvarka ir pagrindais.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismui nebuvo procesinių kliūčių iš esmės pasisakyti dėl baudžiamajoje byloje pareikšto civilinio ieškinio pagrįstumo.

Dėl civilinio ieškinio senaties termino

Nuteistųjų gynėjas kasaciniame skunde taip pat teigė, kad apžvelgiamoje byloje Vilniaus teritorinė muitinė civilinį ieškinį pateikė praleidusi trejų metų ieškinio senaties terminą, o apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai atsisakė taikyti ieškinio senatį.

Kasacinis teismas nurodė, kad ieškinio senatis yra įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 straipsnis). Bendrasis ieškinio senaties terminas yra dešimt metų (CK 1.125 straipsnio 1 dalis). Reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas (CK 1.125 straipsnio 8 dalis). CK 1.127 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą. Taigi pagal bendrąją taisyklę ieškinio senaties termino eiga prasideda tik po to, kai asmuo subjektyviai suvokia arba turi suvokti apie savo teisės pažeidimą. Ieškinio senaties termino eigos pradžia įstatymo siejama ne su teisės pažeidimu (objektyviuoju momentu), bet su asmens sužinojimu ar turėjimu sužinoti apie savo teisės pažeidimą (subjektyviuoju momentu), nes asmuo gali įgyvendinti teisę ginti savo pažeistą teisę tik žinodamas, kad ši pažeista. Kartu išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija pažymėjo, kad ieškinio senaties termino pradžios momento konkrečiu atveju nustatymas yra fakto klausimas, kurio kasacinis teismas nenagrinėja (CPK 353 straipsnio 1 dalis), tačiau, remdamasis teismų nustatytais aplinkybėmis, turinčiomis reikšmės ieškinio senaties termino pradžia nustatyti, teisės taikymo aspektu patikrina, ar byla nagrinėję teismai teisingai taikė ir aiškino ieškinio senatį reglamentuojančias teisės normas.

Apžvelgiamoje byloje Vilniaus teritorinė muitinė civilinį ieškinį ikiteisminio tyrimo metu pareiškė 2012 m. spalio 18 d. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija padarė išvadą, jog Vilniaus teritorinė muitinė savo teisę pareikšti civilinį ieškinį galėjo realiai realizuoti tik gavusi prokuroro 2012 m. spalio 16 d. raštą, kuriuo jis informavo muitinę apie galimybę pareikšti civilinį ieškinį byloje, ir šią datą laikė diena, nuo kurios turi būti skaičiuojamas CK 1.125 straipsnio 8 dalyje nustatytas ieškinio senaties terminas. Kasatorių teigimu, apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai ieškinio senaties termino skaičiavimo pradžią susiejo su prokuroro 2012 m. spalio 16 d. raštu. Kasaciniuose skunduose ieškinio senaties termino pradžia tapatinama su neteisėtai įvežtų prekių sulaikymo data (2009 m. birželio 16 d.) arba sulaikytų akcizais apmokestinamų prekių muitinės vertės ir mokėtinų mokesčių dydžio nustatymo diena (2009 m. liepos 22 d. ir 2009 m. liepos 28 d.).

Šiame kontekste kasacinis teismas nurodė, kad akcizais apmokestinamų prekių neteisėtas įvežimas į Bendrijos muitų teritoriją ir jų sulaikymas pirmiausia reiškia tai, jog atsirado teisinis pagrindas įstatymų nustatyta tvarka iš atsakingų asmenų reikalauti sumokėti privalomus mokesčius valstybei. Tokia mokesčių išieškojimo procedūra MAĮ nustatyta tvarka dėl neteisėtų prekių įvežimo ir buvo vykdoma dviejų juridinių asmenų (neteisėtą krovinių vežusių transporto įmonių) atžvilgiu. Tol, kol vykdoma tokia procedūra, nėra pagrindo laikyti, kad valstybei yra padaryta turtinė žala, apibrėžta

CK 6.249 straipsnyje. Tuo tarpu neįvykdyta mokestinė prievolė vertinama kaip žala civilinės atsakomybės požiūriu, jeigu nustatoma, kad mokesčinę prievolę lėmė nusikalstami veiksmai ir nėra galimybės ją įvykdyti (išieškoti) mokesčio įstatymo nustatyta tvarka. Taigi, kai paaiškėja nurodytos aplinkybės, yra laikytina, kad valstybė (įgaliota institucija) sužinojo apie savo teisės pažeidimą ir valstybei (veikiančiai per įgaliotą instituciją) atsiranda teisė į civilinį ieškinį baudžiamojoje byloje. Nuo šio momento skaičiuotina ir ieškinio senaties termino eigos pradžia.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė mišri septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad Vilniaus teritorinė muitinė civilinį ieškinį dėl nusikaltimais padarytos žalos atlyginimo pareiškė nepraleidusi ieškinio senaties termino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-37-648/2023

BPK 151 straipsnio nuostatų taikymas

Dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo

Apžvelgiamoje byloje nuteistasis kasaciniame skunde, be kita ko, prašė panaikinti apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio dalį, kuria pratęstas laikinas nuosavybės teisių apribojimas į jo sutuoktinės banko sąskaitose esančias lėšas. Kaip tvirtino kasatorius, 2018 m. kovo 27 d. jis kartu su savo sutuoktine sudarė poveidybinę sutartį, pagal kurią šiose sąskaitose esančios lėšos tapo asmenine jos nuosavybe, todėl į šį turtą nebuvo galima nukreipti išieškojimo.

Kasacinis teismas su šiuo kasacinio skundo argumentu nesutiko ir nurodė, kad Lietuvos Respublikos turto arešto aktų registro įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog turto areštas – tai įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis taikomas priverstinis nuosavybės teisės į turtą arba atskirų jos sudedamųjų dalių – valdymo, naudojimosi ar disponavimo – laikinas apribojimas siekiant užtikrinti įrodymus, civilinį ieškinį, galimą turto konfiskavimą, taip pat baudų ir nesumokėtų įmokų išieškojimą, kreditorių reikalavimų patenkinimą, kitų reikalavimų ir įsipareigojimų įvykdymą. Turto arešto aktų registro įstatymo 2 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad turto disponavimo teisės apribojimas – tai teisės turtą parduoti, kitaip perleisti, taip pat išnuomoti, įkeisti arba kitokiu būdu keisti jo teisinę būklę priverstinis laikinas apribojimas. Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad santuokinio turto dalijimas laikytinas disponavimu tokiu turtu, t. y. keičiant jo teisinį statusą iš bendrosios jungtinės nuosavybės į asmeninę. Dėl to turto, kuriuo disponuoti uždrausta, dalijimas taip pat draudžiamas. CK 1.80 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad imperatyviesiems įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. CK 3.105 straipsnio 1 punkte nustatyta, kad negalioja vedybų sutarties sąlygos, kurios prieštarauja imperatyviesiems įstatymų normoms, gerai moralei arba viešajai tvarkai.

Apžvelgiamoje byloje nuteistojo sutuoktinės banko sąskaitose esančioms lėšoms, bendrąja nuosavybe priklausančioms abiem sutuoktiniams, laikinas nuosavybės teisės apribojimas taikytas ir tęsiamas nuo 2012 metų. Keisti šių lėšų teisinio režimo patys sutuoktiniai negali. Dėl to, teisėjų kolegijos vertinimu, tarp nuteistojo ir jo sutuoktinės sudaryta vedybinė sutartis negali būti laikoma pagrindu daryti išvadą, kad lėšos, kurios buvo jų bendra jungtinė sutuoktinių nuosavybė ir kurioms pritaikytas laikinas nuosavybės teisės apribojimas, tapo asmenine nuteistojo sutuoktinės nuosavybe.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad nuteistojo prašymas poveidybinės sutarties pagrindu keisti apeliacinės instancijos teismo nuosprendį dėl laikino nuosavybės teisių apribojimo, taikomo jo sutuoktinės banko sąskaitose esančioms lėšoms, negali būti tenkinamas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-30-788/2023

BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatų taikymas

Dėl BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio taikymo sąlygų

Kasatorė skunde teigė, kad apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas padarė esminius BPK pažeidimus, nes panaikino pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui nesant BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktyje nurodytų pagrindų, t. y. nenustačius veikų faktinių aplinkybių, kurios iš esmės skirtųsi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų, be to, peržengė bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas ir pablogino nuteistųjų, padavusių apeliacinius skundus, ir kitų nuteistųjų, kurie skundų nepadavė, teisinę padėtį.

Kasacinis teismas su šiais kasacinio skundo argumentais sutiko ir nurodė, kad pagal BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktį, išnagrinėjęs bylą teismo posėdyje, dėl apskūsto nuosprendžio apeliacinės instancijos teismas priima nutartį panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos. Taigi ši norma taikoma tais atvejais, kai yra nustatytos visos trys sąlygos: 1) ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų, 2) ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, 3) ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos.

Apžvelgiamoje byloje savo sprendimą taikyti BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktį ir bylą grąžinti pirmosios instancijos teismui apeliacinės instancijos teismas motyvavo tuo, kad nusikalstamų veikų faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų, nes pirmosios instancijos teismas, vertindamas įrodymus, neteisingai argumentavo bendrininkavimo institutą, nepagrįstai išsprendė veikų perkvalifikavimo bei kaltinamųjų išteisinimo klausimus, o nustatyti esminiai faktinių aplinkybių skirtumai gali lemti esminį nuteistųjų padėties pabloginimą. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad padarytų esminių pažeidimų ištaisyti apeliacinės instancijos teisme, nepabloginus nuteistųjų padėties ir neperžengus bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribų, nėra galimybės.

Teisėjų kolegija su tokiomis apeliacinės instancijos teismo išvadomis nesutiko ir pažymėjo, kad iš bylos medžiagos matyti, jog išvada, kad yra nustatytos visos sąlygos taikyti BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunktį, apeliacinės instancijos teismas padarė neatlikęs įrodymų tyrimo, pats tiesiogiai neištyręs jokių bylos įrodymų, tik išklaęs nuteistosios ir jos gynėjo, taip pat kito byloje nuteisto asmens gynėjo, prokuroro baigiamąsias kalbas, taigi iš esmės negavęs jokių naujų duomenų. Todėl teisėjų kolegija nusprendė, kad nėra pagrindo konstatuoti, jog apeliacinės instancijos teismas nustatė kitokias faktines aplinkybes, negu buvo nustatytos ir išdėstytos pirmosios instancijos teismo nuosprendyje. Be to, teisėjų kolegijos vertinimu, išnagrinėjęs bylą pagal dviejų nuteistųjų gynėjų apeliacinius skundus, nesant byloje paduotų prokuroro, nukentėjusiojo ar civilinio ieškovo apeliacinių skundų, apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas visą pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir perduodamas bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, peržengė bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribas ir esmingai pablogino tiek nuteistųjų, padavusių apeliacinius skundus, tiek ir kitų dešimties nuteistųjų, dėl kurių apeliacinių skundų nebuvo paduota, padėtį.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas privalo atlikti įrodymų tyrimą tais atvejais, kai pirmosios instancijos teismas jį atliko neišsamiai, ir ištirti tik pirmosios instancijos teismo netirtas aplinkybes, pakartotinai ištirti tik tuos turinčius esminę reikšmę teismo išvadoms įrodymus, kurie yra priešaringi ir prieštaravimų negalima pašalinti be pakartotinio jų ištyrimo. Apeliacinės instancijos teismas privalo atlikti įrodymų tyrimą ir tais atvejais, kai reikia pašalinti tokius pirmosios instancijos teismo padarytus esminius BPK pažeidimus, kurių neįmanoma pašalinti be įrodymų tyrimo. Tokią pareigą apeliacinės instancijos teismas turi net ir tais atvejais, kai niekas iš proceso dalyvių tokių prašymų nereiškia. Ypatingą reikšmę šių taisyklių laikymasis įgauna tada, kai pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvados esminiais bylos klausimais yra skirtingos.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas pažeidė BPK 320 straipsnio 4 dalies, 324 straipsnio 6 dalies ir 326 straipsnio 1 dalies 4 punkto d papunkčio nuostatas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-44-495/2023

BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto ir 219 straipsnio nuostatų taikymas

Dėl BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto taikymo sąlygų

Apžvelgiamoje byloje prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai konstatavo, jog kaltinamasis aktas neatitinka įstatymo keliamų reikalavimų, ir gražino bylą prokurorui.

Kasacinis teismas nurodė, kad kaltinamojo akto turinį nustato BPK 219 straipsnis. Šioje teisės normoje išdėstytas išsamus ir baigtinis kaltinamajame akte nurodytinių duomenų sąrašas. Priimdamas sprendimą panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą prokurorui, kai ikiteisminio tyrimo metu buvo surašytas iš esmės BPK 219 straipsnio reikalavimų neatitinkantis kaltinamasis aktas (BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punktas), apeliacinės instancijos teismas turėtų nurodyti, kurie konkrečiai duomenys neišdėstyti ar netinkamai išdėstyti kaltinamajame akte, ir pateikti motyvus, kodėl ir kaip nustatyti BPK 219 straipsnio pažeidimai trukdo nagrinėti bylą teisme.

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas savo nutartyje nurodė, kad iš pareikšto kaltinimo neaišku, kokių konkrečiai veikimu ir (ar) neveikimu kaltinamasis pažeidė bendrojo pobūdžio pareigą rūpintis kitų asmenų saugumu; kyla pagrįstų abejonių, ar jo veiksmai neturėtų būti vertinami kaip specialių teisės aktų reikalavimų nesilaikymas; ikiteisminio tyrimo metu nebuvo tinkamai ištirtos įvykio aplinkybės. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad tikrosios, objektyviais faktiniais duomenimis pagrįstos, nusikaltimo padarymo aplinkybės nagrinėjamu atveju gali būti nustatytos tik gražinus baudžiamąją bylą prokurorui. Šių aplinkybių apeliacinės instancijos teismas pats tikslinti neturi įstatyme nustatytų galimybių, nes, nustačius jas ir galbūt kilus būtinumui kvalifikuoti kaltinamojo veiką pagal BK 137 straipsnio 3 dalį ar 282 straipsnio 1 dalį, būtų sunkinama jo teisinė padėtis.

Kasacinis teismas su tokiais apeliacinės instancijos teismo argumentais nesutiko ir pažymėjo, kad kaltinamuoju aktu asmuo buvo kaltinamas ir pirmosios instancijos teismo pripažintas kaltu pagal BK 137 straipsnio 1 dalį, nustatančią baudžiamąją atsakomybę už sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo. Bylos medžiaga patvirtina, kad kaltinamajame akte buvo aiškiai nurodytos faktinės aplinkybės, atitinkančios šios veikos požymius, t. y. aiškiai nurodyti veiksmai, kuriais asmuo kaltinamas padaręs BK 137 straipsnio 1 dalyje nustatytą nusikaltimą, pasekmės, kurios kilo dėl šių jo veiksmų, nusikalstamos veikos padarymo laikas ir vieta. Toks aprašymas atitinka BK normos, pagal kurią ši veika buvo kvalifikuota, t. y. BK 137 straipsnio 1 dalies, dispoziciją. Kasacinio teismo vertinimu, pateiktas kaltinimas yra pakankamai konkretus, atitinkantis jam įstatymo, taip pat ir BPK 219 straipsnio 5 punkto, keliamus reikalavimus bei nepažeidžiantis kaltinamojo teisių į gynybą. Teisėjų kolegija pritarė prokuroro argumentams, kad šią išvadą netiesiogiai taip pat patvirtina ir tai, jog teismo bylos nagrinėjimo metu išteisintasis, padedamas gynėjo, naudodamasis jam įstatymo suteiktomis procesinėmis teisėmis, aktyviai gynėsi nuo baudžiamojoje byloje pareikšto kaltinimo. Kartu kasacinis teismas atkreipė dėmesį ir į tai, kad prašymas gražinti bylą prokurorui kaltinamojo gynėjo buvo pareikštas tik tuomet, kai apeliacinės instancijos teismas priėmė nutartį dėl įrodymų tyrimo atnaujinimo, kuria iš esmės įspėjo kaltinamąjį dėl galimybės jo veiksmus kvalifikuoti pagal kitą BK straipsnį (BK 282 straipsnio 1 dalį).

Kasacinis teismas nurodė, kad teismas, siekdamas nustatyti objektyvią tiesą, turi aktyviai veikti baudžiamajame procese – apibrėžti baudžiamosios bylos nagrinėjimo ribas, nagrinėti baudžiamąją bylą taip, kad joje būtų nustatyta objektyvi tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas. Šiam tikslui pasiekti BPK 324 straipsnio 6 dalis suteikia apeliacinės instancijos teismui galimybę atlikti įrodymų tyrimą, atlikti bet kokią BPK XIV skyriaus antrajame, trečiajame, ketvirtajame ir penktajame skirsniuose nurodytą proceso

veiksma (BPK 287 straipsnis). Jeigu šių veiksmų atlikti teisme dėl kokių nors priežasčių neįmanoma arba tai labai pasunkina bylos nagrinėjimą, teismas gali pavesti šiuos veiksmus atlikti ar organizuoti jų atlikimą prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismo nutartyje pakankamai argumentų, kodėl, pasinaudojus pirmiau nurodytomis įstatyme nustatytomis galimybėmis, išvardytų duomenų negalima būtų gauti neperduodant bylos prokurorui, nepateikta.

Kartu teisėjų kolegija nurodė ir tai, kad nors apeliacinės instancijos teismo nutartyje ir teigiama, jog byla perduotina prokurorui dėl BPK 219 straipsnio 3, 5 punktų reikalavimų pažeidimo, iš paties procesinio sprendimo turinio vis dėlto galima daryti išvadą, kad pagrindinė bylos perdavimo prokurorui priežastis susijusi su kaltinamojo veiksmų kvalifikavimu. Nutartyje nurodoma, kad kaltinamasis galimai padarė nusikalstamą veiką, dėl kurios reikėtų sunkinti jo teisinę padėtį, o dėl veikos kvalifikavimo pagrįstumo ir teisėtumo skundą padavė tik paties nuteistojo gynėjas, todėl teismas, nagrinėdamas bylą apeliacine tvarka, negali jos išnagrinėti teisingai, nepasunkindamas kaltinamojo teisinės padėties.

Šiame kontekste kasacinis teismas pažymėjo, kad BPK 326 straipsnio 1 dalies 4 punktas nustato galimybę panaikinti nuosprendį ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti teismui, be kita ko, d papunktyje nustatyta, kad tokį sprendimą galima priimti ir tada, kai ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos. Kasacinės instancijos teismo praktikoje nurodoma, kad ši norma galėtų būtų taikoma tik tais atvejais, kai yra nustatytos visos trys sąlygos: 1) ištyrus ir įvertinus įrodymus apeliacinės instancijos teisme padaroma išvada, kad veikos faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo pirmosios instancijos teismo nustatytųjų ir 2) tai gali lemti esminį nuteistojo, išteisintojo ar asmens, kuriam byla nutraukta, padėties pabloginimą, ir 3) dėl to būtų peržengtos bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribos. Taigi, šioje normoje nustatyti ir aiškiai apibrėžti savarankiški nuosprendžio panaikinimo pagrindai, kurie iš esmės skiriasi nuo BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkte nurodytų nuosprendžio panaikinimo pagrindų.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai kaip nuosprendžio panaikinimo ir bylos perdavimo prokurorui motyvą nurodė tai, jog teismas negali išnagrinėti bylos, nepasunkindamas kaltinamojo padėties, t. y. neperžengdamas bylos nagrinėjimo apeliacine tvarka ribų.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-628/2023

BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto ir 219 straipsnio nuostatų taikymas

Dėl BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto taikymo sąlygų

Apžvelgiamoje byloje asmuo buvo kaltinamas sunkiu kito žmogaus sveikatos sutrikdymu (BK 135 straipsnio 1 dalis). Nenustatęs kaltinamojo akto trūkumų ir išnagrinėjęs bylą iš esmės, pirmosios instancijos teismas kaltinamąjį dėl kaltinimo pagal BK 135 straipsnio 1 dalį išteisino, neįrodžius, kad jis dalyvavo padarant nusikalstamą veiką. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal prokurorės apeliacinį skundą, kuriuo buvo prašoma kaltinamajam dėl sunkaus nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymo priimti apkaltinamąjį nuosprendį, pirmosios instancijos teismo nuosprendį panaikino ir baudžiamąją bylą grąžino prokurorui, nes ikiteisminio tyrimo metu buvo surašytas iš esmės BPK 219 straipsnio reikalavimų neatitinkantis kaltinamasis aktas ir tai trukdo nagrinėti bylą.

Prokuroras kasaciniame skunde teigė, kad apeliacinės instancijos teismas iš esmės pažeidė BPK 255 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Anot prokuroro, byloje įtarimų (kaltinimų) galimai prie nukentėjusiojo sunkaus sveikatos sutrikdymo prisidėjusiam asmeniui nepareiškimas nėra teisėtas pagrindas grąžinti bylą prokurorui. Apeliacinės instancijos teismui nebuvo jokių kliūčių tinkamai teisiškai įvertinti išteisintojo veiksmus.

Kasacinis teismas nurodė, kad BPK 219 straipsnyje, nustatančiame kaltinamojo akto turinį, pateiktas išsamus ir baigtinis kaltinamojo akto rekvizitų sąrašas. Pagal šio straipsnio 3 punkto reikalavimus, kaltinamajame akte, be kita ko, turi būti nurodytas nusikalstamos veikos aprašymas – padarytos nusikalstamos veikos vieta, laikas, būdai, padariniai ir kitos svarbios aplinkybės. Taip pat kaltinamajame akte turi būti nurodyti duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas (BPK 219 straipsnio 4 punktas). Šiame kontekste teisėjų kolegija pažymėjo, kad iš nusikalstamos veikos aprašymo turi būti aišku, kokios yra kaltininkui inkriminuotos BK nurodytos nusikalstamos veikos sudėties požymius sudarančios faktinės aplinkybės (tiek, kiek jos nustatytos ikiteisminio tyrimo duomenimis). Be to, baudžiamojo proceso paskirties, kaltinamojo teisės į gynybą kontekste itin reikšminga yra tai, kad kaltinamajame akte nurodytas nusikalstamos veikos aprašymas ir išdėstyti kaltinimą pagrindžiantys duomenys ne tik sietųsi tarpusavyje, bet ir iš esmės atitiktų faktines bylos aplinkybes. Aptariamame procesiniame dokumente, be kitų duomenų, taip pat turi būti nurodyti visi duomenys, leidžiantys daryti išvadą, kad tą veiką galėjo padaryti kaltinamajame akte nurodytas jos padarymu kaltinamas asmuo.

Kartu kasacinis teismas pažymėjo, kad kaltinamasis aktas neatitinka BPK 219 straipsnyje nustatytų reikalavimų, kai BPK 219 straipsnio 3 punkte nurodytos aplinkybės jame nenurodytos arba nurodytos netiksliai, nekonkrečiai ir šie trūkumai trukdo teismui nagrinėti bylą, ir (ar) dėl to suvaržoma kaltinamojo teisė į gynybą. Taigi esminis BPK 219 straipsnio pažeidimas konstatuojamas tuomet, kai nustatomi ne bet kokie, o esminiai kaltinamojo akto turinio trūkumai, t. y. tokie, dėl kurių kaltinamajam esmingai suvaržoma galimybė suprasti jam reiškiamą kaltinimą ir nuo jo gintis arba pagal kaltinamojo akto turinį teismui nepakanka duomenų neabejotinai, kompetentingai apsispręsti dėl apkaltinamojo ar išteisinamojo nuosprendžio priėmimo. Pagal teismų praktiką teismas turi apsvarstyti bylos perdavimo prokurorui klausimą, kai kaltinamajame akte kaltinamajam inkriminuojamos tokios nusikalstamos veikos aplinkybės, kurios iš esmės neatitinka faktinių bylos aplinkybių ir nėra procesinės galimybės pagal tokį kaltinamąjį aktą tinkamai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą.

Apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas byloje surašyto kaltinamojo akto trūkumus iš esmės siejo su tuo, jog prie nukentėjusiojo sunkaus sveikatos sutrikdymo galimai prisidėjo ir kitas, byloje kaip liudytojas apklaustas, asmuo, kuris tiek ikiteisminio tyrimo metu, tiek ir bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme pripažino, kad prieš nukentėjusįjį naudojo fizinį smurtą. Šias aplinkybes patvirtino ir kiti byloje apklausti liudytojai. Teisėjų kolegijos vertinimu, įvertinęs byloje užfiksuotus duomenis, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad nagrinėjamo įvykio aplinkybės ikiteisminio tyrimo metu nebuvo išsamiai iširtos, nebuvo tiriami vieno iš liudytojų prieš nukentėjusįjį atlikti smurtiniai veiksmai, aiškinamasi jų galima įtaka nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymui, priežastinis ryšys tarp fizinio smurto prieš nukentėjusįjį panaudojimo ir kilusių pasekmių – nukentėjusiojo sunkaus sveikatos sutrikdymo.

Šiame kontekste teisėjų kolegija pabrėžė, kad nors neišsamiai atlikto ikiteisminio tyrimo faktas arba tai, kad kaltinimai nebuvo pareikšti kitiems asmenims, tikėtina, dalyvavusiems nusikalstamoje veikoje, savaime nesuteikia teismui teisės grąžinti bylą prokurorui, tačiau kaltinamajame akte neturi būti esminių trūkumų ar nesutapimų su bylos medžiaga, kurie sudarytų kliūtį teisingam sprendimui priimti.

Teisėjų kolegija nusprendė, kad apžvelgiamoje byloje apeliacinės instancijos teismas padarė pagrįstą išvadą, jog byloje surašytas kaltinamasis aktas turi esminių trūkumų ir nesutapimų su bylos medžiaga, kurie sudaro kliūtį teisingam sprendimui priimti, ir pagrįstai nusprendė, kad šioje byloje nustačius, jog abiejų asmenų veiksmai galėjo lemti įvykį ir pasekmes, bei priėmus išteisinamąjį nuosprendį dėl vieno iš asmenų būtų užkertamas kelias pakeisti įtarimus (kaltinimus) abiem asmenims. Papildomai iširtos aplinkybės dėl galbūt vieno iš liudytojų ir (ar) kaltinamojo padarytos nusikalstamos veikos gali pakeisti kaltinamojo akto turinį ir tai reikšminga bylos išnagrinėjimo rezultatui. Ištaisyti nustatytus esminius BPK 219 straipsnio pažeidimus, bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme (taip pat ir pirmosios instancijos teisme), nebuvo jokių galimybių, šie pažeidimai trukdo nagrinėti bylą, todėl apygardos teismas pagrįstai, pasinaudodamas BPK 326 straipsnio 1 dalies

5 punkte nustatyta galimybe, perdavė bylą prokurorui tikrosiems nusikaltimo padarymo aplinkybėms nustatyti.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo nurodyti kaltinamojo akto trūkumai pagrindžia priimtą sprendimą BPK 326 straipsnio 1 dalies 5 punkto pagrindu panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir bylą perduoti prokurorui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-594/2023

III. CIVILINĖS BYLOS

Asmenys

Dėl advokato laikino išbraukimo iš praktikuojančių advokatų sąrašo

Ieškovas (advokatas) kreipėsi į teismą, prašydamas panaikinti atsakovės Lietuvos advokatūros Advokatų tarybos (toliau – Advokatų taryba) sprendimą, kuriuo jis laikinai išbrauktas iš praktikuojančių advokatų sąrašo, ir palikti galioti Lietuvos advokatūros šiuo klausimu anksčiau priimtą sprendimą netaikyti laikino išbraukimo iš šio sąrašo. Bylą nagrinėję teismai ieškinį atmetė, konstatuodami, kad ieškovas yra kaltinamas padaręs tyčinį sunkų korupcinį nusikaltimą teisingumo įgyvendinimo srityje, o baudžiamoji byla kartu su kaltinamuoju aktu perduota teismui.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad viena svarbiausių advokato teisinio statuso turėjimo ir advokato veiklos prielaidų yra nepriekaištingos asmens reputacijos (elgesio) principas. Nurodytos prielaidos išnykimas, t. y. profesinių nepriekaištingos reputacijos reikalavimų pažeidimas, yra pagrindas atimti asmeniui teisę verstis advokato praktika ir panaikinti advokato teisinį statusą. Aplinkybė, jog advokatas yra įtariamas ar kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, savaime nereiškia jo nepriekaištingos reputacijos praradimo. Galimybei taikyti laikiną išbraukimą gali būti reikšmingas ne tik įtarimo lygis, paprastai stiprėjantis procesui judant į priekį, ar savaime tam tikros proceso stadijos pradžia, bet ir kitos aplinkybės. Teisė ir pareiga spręsti, ar konkrečiu atveju advokato įtarimas (kaltinimas) nusikalstamos veikos padarymu yra pagrindas tokioms rimtoms abejonėms dėl jo atitikties nepriekaištingos reputacijos reikalavimui, kad reikėtų laikinai išbraukti jį iš Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašo, pagal įstatymą suteikta Advokatų tarybai. Tačiau įstatyme nedetalizuojamas šio subjekto diskrecijos įgyvendinimas, t. y. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 23 straipsnio 2 dalies nuostatoje tiesiogiai nenurodoma, kokioje baudžiamojo proceso stadijoje ir kiek kartų Advokatų taryba gali svarstyti šios priemonės taikymą, ar įmanomas jos panaikinimas procesui dar nepasibaigus. Taip pat nėra pateikiami jos taikymo kriterijai, aplinkybės, kurias toks subjektas privalo vertinti, jų reikšmė priimant vienokį ar kitokį sprendimą.

Kasacinis teismas, nekvestionuodamas teisės verstis advokato praktika apribojimo tam tikrais atvejais būtinybės, nurodė, jog kompetentingo subjekto (Advokatų tarybos) diskrecijos įgyvendinimas priimant tokius sprendimus turi derėti su esminiais principais ir atitikti Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų dėl teisės į privatų gyvenimą gerbimo, teisės į nuosavybę reikalavimus. Teismas, siekdamas užtikrinti įstatymo numatomumo reikalavimų laikymąsi, turi tokią labai bendro pobūdžio įstatymo nuostatą aiškinti nustatydamas, ar konkrečiu atveju yra reikšmingų ir pakankamų priežasčių riboti asmens teisę verstis advokato praktika, ar ribojimas proporcingas minėtiems teisėtiems tikslams, ar pateisinamas esamoje situacijoje, ar netrukdomo naudojimosi nuosavybe – advokato praktika – ribojimas neuždeda advokatui pernelyg didelės naštos, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, ar aiški šių diskrecinių įgaliojimų įgyvendinimo tvarka, ar įgaliojimai įgyvendinti tinkamu būdu.

Nagrinėjamoje byloje pripažinta, kad atsakovės sprendimo priėmimui taikytinas bendro pobūdžio teisinis reglamentavimas ir jos sprendimo motyvų nebuvimas sudarė pagrindą abejoti tinkamu Advokatūros diskrecijos pagal Advokatūros įstatymo 23 straipsnio 2 dalies normą įgyvendinimu, jos sprendimo suderinamumu su teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo principais.

Kadangi abstrakčios normos pagrindu priimtas sprendimas nepagrįstas kokiais nors motyvais, tai teismas turėjo patikrindamas įvertinti, ar pritaikyta priemone buvo siekiama teisėto tikslo, ar ji proporcinga ir pateisinama esamoje situacijoje, ir išsamiai motyvuoti, nurodydamas reikšmingus ir pakankamus ribojančios priemonės taikymo argumentus.

Apeliacinės instancijos teismui neįvertinus bylai reikšmingų aspektų, kasacinis teismas panaikino šio teismo sprendimą ir bylą perdavė apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-57-313/2023

Daiktinė teisė

Dėl kitos (ne gyvenamosios) paskirties pastato bendraturčių bendrosios dalinės nuosavybės teisės įgyvendinimo

Ieškovė kreipėsi į teismą, prašydama priteisti iš atsakovės (bendrovės, kuriai priklauso daugiau nei pusė pastato) skolą už suteiktas pastato bendro naudojimo patalpų administravimo, eksploatavimo ir komunalines paslaugas.

Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, konstatuodamas, kad ginčo pastatas yra administracinis, todėl šio pastato patalpų savininkų bendrajai daliai nuosavybės teisei įgyvendinti sprendimai turi būti priimami bendraturčių sutarimu, o šiuo atveju pastato gyvenamųjų patalpų savininkų sudaryta jungtinės veiklos sutartis ir jos pagrindu su ieškove sudaryta savininkams priklausančios bendrosios dalinės nuosavybės administravimo sutartis nesukelia atsakovei teisių ir pareigų, nes atsakovė nėra jungtinės veiklos sutarties šalis, neišreiškė valios dėl pastato bendrosios dalinės nuosavybės administravimo. Dėl to ieškovė, neturėdama atsakovės sutikimo, neturi teisinio pagrindo administruoti atsakovei tenkančios bendrosios dalinės nuosavybės teise valdomos pastato dalies. Apeliacinės instancijos teismas paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą nepakeistą.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad ginčo pastatas nėra daugiabutis gyvenamasis namas, jame esančių butų bendras plotas sudaro mažąją pastato dalį, jame netgi nėra butų ar kitų patalpų, kurios pastato bendraturčiams priklausytų asmeninės nuosavybės teise, todėl šio pastato bendraturčių santykiams reguliuoti taikomi ne Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 4.82–4.85 straipsniai, bet CK 4.75–4.81 straipsniai. Tokių pastatų bendraturčiams įstatyme nėra nustatyta pareiga pasirinkti vieną iš pastatų valdymo formų (butų ir kitų patalpų savininkų bendrija, jungtinės veiklos sutartis ar administravimas, pasirinkus (paskyrus) bendrojo naudojimo objektų administratorių), taip pat nenustatyta prievolė reguliariai kaupti lėšas, kurios bus skiriamos namui (statiniui) atnaujinti pagal privalomuosius statinių naudojimo ir priežiūros reikalavimus.

Kasacinis teismas išaiškino, kad sprendžiant, kurios (CK 4.75–4.81 straipsniuose ar CK 4.82–4.85 straipsniuose įtvirtintos) teisės normos reglamentuoja santykius, kurie susiklosto pastato, kuriame yra butų ir kitų patalpų, bendraturčiams įgyvendinant bendrosios dalinės nuosavybės teises, pirmiausia reikia įvertinti, ar tame pastate esantys butai ir kitos patalpos pastato bendraturčiams priklauso asmeninės nuosavybės teise. Jeigu pastate esantys butai ir kitos patalpos bendraturčiams priklauso ne asmeninės, bet bendrosios dalinės nuosavybės teise ir todėl bendraturčiai name esančiais butais ir kitomis patalpomis naudojasi pagal nustatytą naudojimosi nekilnojamuoju daiktu tvarką, turi būti taikomas CK 4.75–4.81 straipsniuose įtvirtintas teisinis reguliavimas.

Nagrinėjamoje byloje pripažinta, kad šiuo atveju jungtinės veiklos sutartis būtų privaloma visiems bendraturčiams, be kita ko, ir atsakovei, jei jie visi ją būtų pasirašę.

Konstatavęs, kad bylą nagrinėję teismai iš esmės teisingai nusprendė dėl kitos (ne gyvenamosios) paskirties pastato bendraturčių bendrosios dalinės nuosavybės teisės įgyvendinimo, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo nutartį paliko nepakeistą.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-23-403/2023

Sutarčių teisė

Dėl nenugalimos jėgos kaip atleidimo nuo prievolės vykdymo sąlygos ir sutarties vykdymo iš esmės pasikeitus aplinkybėms santykio

Ieškovė (nuomotoja) prašė priteisti iš atsakovės (nuomininkės) skolą. Atsakovė priešieškiniu prašė teismo pripažinti, kad ji karantino laikotarpiu neturi pareigos ieškovei mokėti nuomos ir kitų mokesčių už patalpas prekybos centre. Ji nurodė, jog išsinuomotos patalpos dėl karantino metu įvestų draudimų negalėjo būti naudojamos atitinkamos prekybos srityse pagal teisės aktų reikalavimus. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, priešieškinių tenkino. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį patenkino, o bylos dalį dėl priešieškinių nutraukė.

Remdamasis teismų nustatytais aplinkybėmis, kasacinis teismas konstatavo, jog po karantino paskelbimo ir ūkinės veiklos suvaržymų nustatymo šalys tęsė sutartinius santykius. Buvus ankstesnių sutarties vykdymo suvaržymų šalys rinkosi tarpusavio susitarimus, kaip spręsti tokio suvaržymo padarinių šalinimą, ir tai atskleidžia, kad tas suvaržymas nebuvo tokio aukšto laipsnio, kad pateisintų gynybą naudojantis *force majeure* (nenugalima jėga). Šiuo atveju šalys, mažindamos nuomos mokesčių 50 proc. ir 30 proc. už tam tikrus nuomos laikotarpius, pasitelkė labiau subalansuojančią abiejų šalių gynybos priemonę, t. y. iš esmės taikė CK 6.204 straipsnį, kurio 3 dalis nustato, kad kai sutarties įvykdymas sudėtingesnis, nukentėjusi sutarties šalis turi teisę kreiptis į kitą šalį prašydama sutartį pakeisti. CK 6.204 straipsnio taikymas pašalina galimybę pasitelkti CK 6.212 straipsnio gynybos būdus, t. y. ta pati šalis negali remtis tuo pačiu atveju ir *rebus sic stantibus* (sutarties vykdymas iš esmės pasikeitus aplinkybėms), ir *force majeure* teisių gynimo būdais, nes šie teisių gynimo būdai nenaudojami kartu, jie nėra vienas kitą papildantys. Kadangi nuomos sutarties šalys pasitelkė *rebus sic stantibus* institutą modifikuodamos sutartį, taip patvirtindamos sutarties vykdymą ir tęsdamos sutartinius santykius, dėl to išliko nuomininkės prievolė mokėti nuomos mokesčių.

Kasacinis teismas pripažino nepagrįstu atsakovės teiginį, jog nagrinėjamu atveju tai yra pagrindas mažinti nuomos mokesčių remiantis CK 6.487 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, kad jeigu įstatymai ar sutartis nenustato ko kita, ji turi teisę reikalauti atitinkamai sumažinti nuomos mokesčių, kai dėl aplinkybių, už kurias ji neatsako, sutartyje nustatytos naudojimosi daiktu sąlygos arba daikto būklė iš esmės pablogėja. Dėl to kasacinis teismas išaiškino, kad teoriškai teisiniai ribojimai naudotis daiktu (išnuomotomis patalpomis) galėtų būti laikomi nuomojamo daikto trūkumais, dėl kurių juo negalima naudotis, tik tada, kai tie teisiniai ribojimai priklauso nuo paties nuomotojo valios, t. y. jis savo veikimo sferoje gali juos pašalinti. Išorės veiksniai, nesantys nuomotojos valioje, negali būti laikomi nuomojamo daikto trūkumais, kurių nebuvimą turi garantuoti nuomotoja CK 6.483 straipsnio 1 dalies prasme, nes šiuo atveju nuomotojai būtų užkeliami neįmanoma pareiga garantuoti, kad nebus įvesti karantino suvaržymai valstybiniu lygmeniu.

Kasacinis teismas paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-48-684/2023

Nemokumo teisė

Dėl teismo kompetencijos spręsti klausimą dėl kreditorių susirinkimo (komiteto) sprendimo pripažinimo negaliojančiu pagal pareigas

Bankrutavusios įmonės kreditorių komiteto sprendimu buvo patvirtintas bendrovės nekilnojamojo turto ir su juo susijusių teisių ir pareigų pardavimas kaip vieno nedalomo komplekso, pardavimą vykdant aukciono būdu. Priėmimus minėtą kreditorių komiteto sprendimą, nemokumo administratorius atliko jam įgyvendinti reikalingus veiksmus, susijusius su turto realizavimu. Ieškovė skundė ne minėtą kreditorių komiteto sprendimą, bet vėliau atliktus nemokumo administratoriaus veiksmus, kuriais įgyvendintas šis sprendimas (įmonės turtas parduotas atsakovei).

Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies, nurodęs, kad nors ieškovė neginčija kreditorių komiteto sprendimo, kuris prieštarauja imperatyvioms teisės normoms, teismas,

vykdydamas bankroto proceso teisėtumo kontrolę, turi teisę pagal pareigas pripažinti toki kreditorių komiteto nutarimą niekiniu. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo (toliau – JANĮ) nuostatos, reglamentuojančios asmenis, turinčius teisę skusti kreditorių (komiteto) sprendimus (55 straipsnio 2 dalis), nenustato, kad teismas turi spręsti dėl kreditorių susirinkimo (komiteto) sprendimo teisėtumo pagal pareigas, nesant įstatyme nurodyto asmens skundo. Tačiau aktyvus teismo vaidmuo juridinių asmenų nemokumo procese turi užtikrinti, kad nemokumo procese priimami sprendimai nepažeis viešojo intereso. Teismo atliekama nemokumo proceso teisėtumo kontrolė yra stabilios, nuspėjamos, ekonomiškai ir socialiai pagrįstos nemokumo teisės formavimosi pagrindas. Toks teismo vaidmuo nemokumo procese leidžia užtikrinti ir jame dalyvaujančių asmenų tinkamą teisių ir pareigų balansą.

Kasacinio teismo praktikoje, formuotoje iki JANĮ įsigaliojimo, pripažinta, kad tais atvejais, kai nei kreditoriai, nei administratorius neginčija kreditorių susirinkimo nutarimų, o jų pagrindu atsiranda kreditoriams ar bankrutuojančiai įmonei tokių teisių ir pareigų, kurios prieštarautų imperatyviosioms teisės normoms, teismas, tęsdamas bankroto procedūrų teisėtumo kontrolę, pagal pareigas pripažįsta tokius kreditorių susirinkimo nutarimus niekiniais. Remdamasis šia praktika, kasacinis teismas nusprendė, kad teismas turi spręsti dėl kreditorių susirinkimo (komiteto) sprendimo teisėtumo pagal pareigas, jei nustato, kad priimtas sprendimas gali pažeisti viešąjį interesą. Nustatęs tokias aplinkybes, teismas turi teisę sprendimą panaikinti remdamasis JANĮ 55 straipsnio 4 dalyje nustatytais pagrindais.

Kasacinis teismas pripažino, kad nagrinėjamu atveju vien ta aplinkybė, jog kreditorių komitetas pagal jam anksčiau suteiktą kreditorių susirinkimo kompetenciją turėjo teisę priimti sprendimus, susijusius su įmonės turto realizavimu, nėra pagrindas laikyti, kad teismas turėjo spręsti klausimą dėl kreditorių komiteto sprendimo teisėtumo pagal pareigas. Kitų pagrindų, susijusių su veiksmingo nemokumo proceso neužtikrinimu ir viešojo intereso pažeidimu, pirmosios instancijos teismas nenustatė. Dėl to apeliacinės instancijos teismo sprendimas paliktas nepakeistas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-26-313/2023

Draudimo teisė

Dėl vertinimo, ar pagrįstai draudikas pripažino įvykį draudžiamuoju, sprendžiant dėl subrogacijos taikymo

Draudimo įmonė (ieškovė), draudimo sutarties pagrindu atlyginusi draudėjai žalą, padarytą vykdant statybos darbus, kreipėsi į teismą, prašydama subrogacijos tvarka priteisti iš žalą padariusios įmonės (atsakovės) išmokėtą žalos atlyginimą. Pirmosios instancijos teismas ieškinį patenkino iš dalies. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį atmetė, padarydamas išvadą, jog nuostoliai atsirado dėl apdrausto turto sugadinimo, susijusio su projektavimo klaidomis, todėl tai atitiko draudimo taisyklėse nustatytą nedraudžiamojo įvykio apibrėžimą ir nebuvo pagrindo taikyti subrogacijos institutą.

Remdamasis ankstesne savo praktika, kasacinis teismas nurodė, kad aplinkybė, ar įvykis yra draudžiamasis (ar nedraudžiamasis), yra reikšminga tik tuomet, kai sprendžiamas draudėjo ir draudiko ginčas dėl draudimo išmokos išmokėjimo, tačiau ji nėra reikšminga vertinant draudiko subrogacijos pagrindu perimto galimai atsakingam už žalą asmeniui pareikšto reikalavimo pagrįstumą. Pastarasis asmuo tokiu atveju nuo pareikšto reikalavimo turėtų gintis, remdamasis deliktinę civilinę atsakomybę reglamentuojančios materialiosios teisės normomis, kurios būtų taikomos, jeigu dėl žalos atlyginimo tiesiogiai į atsakovą būtų kreipęsis nukentėjęs asmuo.

Dėl to kasacinis teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl draudiko subrogacijos pagrindu perimto reikalavimo, neturėjo pagrindo vertinti, ar byloje įvykis pagal draudiko ir draudėjo sudarytas draudimo sutarties sąlygas (draudimo taisyklės) gali būti pripažįstamas draudžiamuoju (nedraudžiamuoju). Padarydamas priešingą išvadą apeliacinės instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė CK 6.1015 straipsnį ir nukrypo nuo suformuotos kasacinio teismo praktikos dėl subrogacijos instituto taikymo.

Įvertinęs, jog kitoje civilinėje byloje nustatytos aplinkybės turi prejudicinę galią šioje byloje ir apeliacinės instancijos teismas netinkamai nustatė šiuos prejudicinius faktus, kasacinis teismas apeliacinės instancijos teismo sprendimą panaikino ir bylą perdavė iš naujo nagrinėti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-13-1075/2023

Darbo teisė

Dėl nušalinimo nuo pareigų, kai darbuotojas atsisako pasitikrinti sveikatą ir jam nėra galimybės dirbti nuotoliniu būdu

Ieškovė (ikimokyklinio ugdymo mokytoja) kreipėsi į teismą, prašydama panaikinti darbdavio įsakymą, kuriuo ji buvo nušalinta nuo pareigų iki tos dienos, kol pasitikrins, ar neserga užkrečiamąja liga, ir priteisti vidutinį darbo užmokestį už visą priverstinės pravaikštos laikotarpį. Ieškovės savo skundus argumentavo tuo, kad nei Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatyme (toliau – ŽULPKĮ), nei jo nuostatas įgyvendinančiame Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime nenustatyta konkreti privalančių pasitikrinti, ar neserga užkrečiamąja liga, darbuotojų sveikatos tikrinimo tvarka ir darbuotojų informavimo apie tokią pareigą tvarka. Bylą nagrinėję pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad įstatyme įtvirtintos žmonių užkrečiamosioms ligoms suvaldyti skirtos priemonės gali būti detalizuojamos poįstatyminiuose teisės aktuose, juose nustatant tokių priemonių įgyvendinimo tvarką. Kadangi užkrečiamajai ligai suvaldyti skirtų priemonių nustatymas ir (ar) jų įgyvendinimas suponuoja tam tikrų specialių žinių turėjimą ar specialios (profesinės) kompetencijos būtinybę, todėl kasacinis teismas atmetė ieškovės argumentus, kad išimtinai tik Vyriausybė turėjo teisę nustatyti darbuotojų sveikatos tikrinimosi tvarką. Dėl poreikio detaliam apibrėžti COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) nustatymo būdus ir kriterijus, kurie nėra įtvirtinti nei ŽULPKĮ, nei Vyriausybės patvirtintoje darbuotojų sveikatos tikrinimosi tvarkoje, valstybės ekstremaliosios situacijos operacijų vadovas – sveikatos apsaugos ministras, priimdamas teisės aktus, vykdė jam pavestas funkcijas šiuo klausimu, t. y. detalizavo COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) nustatymo, kontrolės priemones.

Kasacinis teismas nusprendė, kad darbuotojo pareigos periodiškai tikrintis sveikatą atsiradimui pakanka, jog darbuotojo atliekamas darbas būtų ištrauktas į Vyriausybės patvirtintą darbų, kuriuose leidžiama dirbti pasitikrinusiems, sąrašą ir šis darbuotojas, eidamas pareigas, turėtų nuolatinį tiesioginį kontaktą su kitais asmenimis, taip pat jam būtų žinoma apie jam taikomą reikalavimą periodiškai atlikti sveikatos patikrinimą. Darbų, kuriuose leidžiama dirbti pasitikrinusiems darbuotojams, sąrašo darbovietėje nebuvimas, darbuotojui esant supažindintam su jam taikomu reikalavimu, negali panaikinti darbuotojo pareigos tikrintis sveikatą.

Kasacinis teismas pritarė bylas nagrinėjusių teismų pozicijai, kad bendras ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo organizavimo principas yra jų ikimokyklinis ugdymas ikimokyklinio ugdymo įstaigoje (vaikų darželyje), kuri kartu vykdo ir vaikų priežiūrą. Ikimokyklinio ugdymo organizavimo principas teikia prioritetą vaikų tiesioginiam, o ne nuotoliniam mokymui, kuris gali būti taikomas tik esant ypač svarbiems veiksniams, galintiems daryti neigiamą įtaką vaikų sveikatai ir (ar) gyvybei. Pripažinta, kad pagal atsakovo veiklos specifiką ir ieškovės darbo pobūdį ieškovei nustatytų funkcijų atlikimas nuotoliniu būdu nebuvo įmanomas atsakovui vykdant veiklą (nesustabdžius ugdymo proceso įstaigoje). Dėl to apeliacinės instancijos teismo nutartis buvo palikta nepakeista.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-17-684/2023

Dėl darbdavio pareigos siūlyti laisvas darbo vietas darbuotojui, kuris atleidžiamas darbdavio iniciatyva be darbuotojo kaltės

Ieškovas (darbuotojas) prašė teismo pripažinti jo atleidimą iš darbo neteisėtu ir grąžinti į buvusias pareigas, priteisti iš atsakovės (darbdavės) jam priklausančias išmokas. Ieškovas teigė, kad darbdavė, panaikinusi jo pareigybę, nepasiūlė jam kitų laisvų darbo vietų, kurioms keliamus

reikalavimus ieškovas atitiko, be to, darbdavė sumokėjo ne visą jam priklausančią išeitinę išmoką, nes skaičiuodama vidutinį darbo užmokestį į jį neįtraukė išmokos, gautos už veiklą, susijusią su tam tikrais projektais. Pirmosios instancijos teismas ieškovo reikalavimus atmetė. Apeliacinės instancijos teismas ieškinį patenkino.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nesudarydama galimybės įspėjimo laikotarpiu ieškoviui išreikšti valios būti perkeltam su jo sutikimu į laisvas konkursines pareigybes be konkurso, kai tokių laisvų pareigybių iš tiesų buvo, atsakovė pažeidė Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 57 straipsnio 2 dalyje nustatytą reikalavimą, todėl pripažino, kad darbo sutartis DK 57 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu nutraukta be teisėto pagrindo.

Kasacinis teismas nesutiko su apeliacinės instancijos teismo taikytu ieškovo teisių gynimo būdu, ieškovą gražinant į buvusias pareigas, nuroydamas, jog teismas negali gražinti darbuotojo į buvusias tas pačias pareigas, kurios teisėtai yra panaikintos. Ūkinius ir organizacinius sprendimus savo veikloje priima pats darbdavys, bet ne teismas, todėl pats darbdavys sprendžia, kuri pareigybė yra reikalinga, o kuri – ne. Priešingu atveju tai reikštų, kad darbdavys teismo būtų įpareigojamas priimti įmonėje organizacinius sprendimus.

Kasacinis teismas gražino bylos dalį dėl neteisėtai atleistam darbuotojui priklausančių išmokų priteisimo apeliacine tvarka nagrinėti iš naujo, nuroydamas, kad turi būti pakartotinai tiriamos ir vertinamos faktinės aplinkybės, susijusios su ieškovo gautos premijos mokėjimo tvarka ir sąlygomis. Sprendžiant, ar skaičiuojant vidutinį darbo užmokesčio dydį įtraukiamos premijos, darbdavio iniciatyva skiriamos darbuotojui paskatinti, turi būti vertinama, ar tokių premijų mokėjimo tvarka ir sąlygos, premijos dydžio apskaičiavimo ir mokėjimo rodiklių nustatymas yra aiškiai ir konkrečiai nustatyta darbo sutartyje, kolektyvinėje sutartyje ar kitu šalių susitarimu arba darbovietėje taikomoje darbo apmokėjimo sistemoje, ar jų mokėjimas priklauso tik nuo darbdavio valios. Darbuotojui išmokėtos premijos gali būti įtraukiamos skaičiuojant vidutinį darbo užmokestį, jei tokių premijų mokėjimo tvarka, sąlygos yra iš anksto žinomos darbuotojui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-3-403/2023

Civilinio proceso teisė

Dėl užsienio teisės taikymo, sprendžiant ginčą dėl deliktinės civilinės atsakomybės taikymo ir žalos atlyginimo

Ieškovės, gaisro metu Švedijoje žuvusių darbuotojų motinos, prašė teismo priteisti iš atsakovės Švedijos įmonės turtinės ir neturtinės žalos atlyginimą. Ieškovės nurodė, kad jų sūnūs pagal darbo sutartis dirbo Lietuvos įmonėje ir buvo komanduoti į Švedijos įmonę, kur turėjo atlikti darbus šių dviejų įmonių sudaryto susitarimo pagrindu. Atsakovė suteikė jai nuosavybės teise priklausančią automobilinį vagonėlį darbuotojams apgyvendinti. Vagonėlyje buvo netvarkinga elektros instaliacija, vandens sistema nebuvo prijungta prie išorinių vandens tiekimo sistemų, neįrengta gaisro gesinimo įranga, nebuvo gaisro gesinimo priemonių bei gaisrinės signalizacijos. Naktį darbuotojams miegant vagonėlyje šis užsidegė. Bylą nagrinėję teismai ieškinį atmetė.

Kasacinis teismas konstatavo, kad nors ieškovės atsisakė ieškinio vienai iš atsakovių (Lietuvos įmonei), Lietuvos teismai išsaugojo jurisdikciją nagrinėti bylą pagal ieškinį, pareikštą Švedijos bendrovei. Tokia išvada padaryta remiantis Europos Sąjungos Teisingumo Teismo išaiškinimu, pagal kurį jurisdikcijų koncentracijos taisyklė esant atsakovų daugumai gali būti taikoma, be kita ko, tuomet, kai ieškovas atsisakė vieninteliam iš bendraatsakovių, kurio buveinė yra valstybėje narėje, į kurios teismą kreiptasi, pareikšto ieškinio, nebent nustatytas šio ieškovo ir bendraatsakovių susitarimas dirbtinai sukurti arba išlaikyti jurisdikcijos taikymo sąlygas šio ieškinio pareiškimo momentu.

Kasacinis teismas nurodė, kad byloje susiklostė kelios susijusių teisinių santykių grupės. Žuvusius darbuotojus ir Lietuvos įmonę darbo sutarčių pagrindu siejo darbo teisiniai santykiai. Lietuvos ir Švedijos įmonės buvo saistomos savo sudarytos sutarties, kurioje susitarta dėl Lietuvos teisės taikymo. Tačiau bylos šalių – ieškovių ir atsakovės – nesieja sutartiniai teisiniai santykiai.

Ieškovės, reiškiančios ieškinį savo vardu, reikalauja atlyginti jų pačių dėl sūnų mirties patirtą žalą. Ši aplinkybė – ieškovių ir atsakovės teisinių santykių kvalifikavimas (sutartiniai ar deliktiniai teisiniai santykiai) – yra svarbi sprendžiant dėl ginčui taikytinos materialiosios teisės, nes lemia, į kurio taikytinos teisės klausimus reglamentuojančio Europos Sąjungos reglamento taikymo sritį patenka šioje byloje analizuojami reikalavimai.

Kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovių ir atsakovės santykiai kyla ne iš sutarties, o iš delikto, reikalavimai yra grindžiami ne vienos šalies kitai savarankiškai prisiimta prievole, o teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų pažeidimu, taikytina teisė nustatoma remiantis 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Reglamentu „Roma II“), o pagal šį taikytina Švedijos teisė, nes žalos atsiradimo vieta yra šioje valstybėje.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad šiuo atveju pareiga nustatyti užsienio valstybės teisės turinį teko bylą nagrinėjusiems teismams, tačiau jie nepagrįstai savarankiškai nenustatė Švedijos teisės turinio ir neatliko teisinio vertinimo. Apeliacinės instancijos teismas išvadą, kad mobiliam nameliui pagal Švedijos teisę nėra keliami jokie priešgaisrinės įrangos ar signalizacijos įrengimo reikalavimai, taip pat kad nėra keliami jokie specialūs reikalavimai, grindė vien atsakovės į bylą pateikta advokatų kontoros užsakomąja išvada. Nusprendęs remtis šia išvada, teismas neatliko net minimalaus jos kritinio vertinimo ir ja rėmėsi vien dėl to, kad ieškovės nepaneigė joje nurodytų duomenų. Taigi, teismas, turėdamas pareigą veikti *ex officio* (pagal pareigas) ir aiškintis užsienio teisės turinį, dėl šios bene svarbiausios bylos išnagrinėjimui aplinkybės (reikalavimų vagonėliui) sprendė remdamasis vieninteliu įrodymu. Konstatuota, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai neatskleidė bylos esmės.

Kasacinis teismas nurodė, kad pagal Švedijos teisę sprendžiant dėl atsakovės neteisėtų veiksmų, kaip deliktinės atsakomybės sąlygos, egzistavimo ar neegzistavimo, be kita ko, svarbu įvertinti, kokie teisiniai santykiai siejo atsakovę ir mirusius darbuotojus, koku teisiniu pagrindu šie darbuotojai gyveno atitinkamame vagonėlyje. Lietuvos ir Švedijos įmonių sudarytoje sutartyje įtvirtintas susitarimas dėl apgyvendinimo trečiųjų asmenų (darbuotojų) naudai. Atsakovė įsipareigojo apgyvendinti darbuotojus, į Švediją komandiruotus atlikti sutartų darbų atsakovės naudai, ir šį įsipareigojimą pagal byloje esančius duomenis faktiškai vykdė. Kadangi vagonėlis buvo suteiktas žmonėms apgyvendinti, jis turėjo atitikti Švedijos teisės aktuose įtvirtintus reikalavimus, taikytinus gyvenamosios paskirties objektui.

Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas panaikino teismų procesinius sprendimus ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Kasacinis teismas nurodė, kad tuo atveju, jei teismo būtų nustatyta, jog vagonėlis neatitiko atitinkamų Švedijos teisės normų reikalavimų, tai suponuotų pagrindą teismui, vadovaujantis Švedijos teisiniu reguliavimu, spręsti kitus klausimus, susijusius su atsakovės atsakomybe ieškinį pareiškusioms ieškovėms. Klausimas, ar atsakovė tinkamai įvykdė trečiųjų asmenų naudai sudarytą sutartį, yra teisiškai reikšmingas sprendžiant dėl atsakovės deliktinės atsakomybės ieškovėms vienos iš sąlygų – neteisėtų veiksmų (ne)buvimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-8-403/2023

Vykdomo procesas

Dėl CPK 668 straipsnio 3 dalies aiškinimo ir taikymo

Atliekant vykdomuosius veiksmus dėl išieškojimo iš skolininko (viešosios sporto įstaigos), antstoliui iškilo klausimas dėl galimybės atlikti išieškojimo veiksmus iš lėšų, kurias skolininkui skyrė miesto savivaldybės administracija sudarytos Sporto organizacijų projektų įgyvendinimo trimetės (2020–2022 m.) programos finansavimo sutarties pagrindu. Pirmosios instancijos teismas išaiškino, kad antstoliui draudžiama areštuoti ar vykdyti išieškojimą iš šių lėšų. Apeliacinės instancijos teismas pritarė šiai išvadai.

Kasacinis teismas pažymėjo, kad draudimas išieškoti lėšas gali būti taikomas, jeigu nustatoma, kad: 1) skolininkas vykdo remiamą projektą ir šio projekto vykdymo laikotarpis nėra pasibaigęs; 2) projektas kaip remiamas turi būti įtvirtintas Europos Sąjungos (toliau – ir ES) teisės aktuose ar Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse; 3) lėšos, į kurias siekiama nukreipti išieškojimą, turi būti gautos kaip Europos Sąjungos ar kitos tarptautinės finansinės paramos ar bendrojo finansavimo lėšos remiamam projektui vykdyti. Tik esant visoms šioms sąlygoms gali būti taikomas išieškojimo draudimas. Remdamasis savo praktika kasacinis teismas nurodė, kad CPK 668 straipsnio 3 dalyje nustatyti du saugomų lėšų tipai, t. y. ES ar kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos, skirtos projektui vykdyti, ir bendrojo finansavimo lėšos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pripažinęs, kad bendrojo finansavimo lėšos yra visos lėšos, tiek ES fondų lėšos, tiek nacionalinės lėšos, projekto vykdytojo lėšos, skirtos finansuojamam projektui įgyvendinti. Papildydamas teismų praktiką, kasacinis teismas pažymėjo, kad bendrojo finansavimo lėšomis gali būti pripažįstamos iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų mokamos lėšos, jeigu jos mokamos kaip dalis Europos Sąjungos teisės aktuose ar tarptautinėse sutartyse nurodytų remiamų projektų finansavimo, jeigu nustatomos visos kitos pirmiau aptartos lėšų, kurioms išieškoti taikomas draudimas, sąlygos.

Dėl to projektai, finansuojami tik Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų lėšomis, jeigu jie nėra nurodyti Europos Sąjungos teisės aktuose ar Lietuvos Respublikos pasirašytose tarptautinėse sutartyse, negali būti kvalifikuojami kaip patenkantys į CPK 668 straipsnio 3 dalyje nustatytą išimtį, t. y. į pastarųjų projektų vykdymo metu gautas lėšas išieškotojai gali nukreipti savo išieškojimo reikalavimus. Nagrinėjamu atveju, atsižvelgiant į tai, kad miesto savivaldybės sporto organizacijų projektas buvo remiamas išimtinai miesto savivaldybės lėšomis ir nebuvo nustatyta, kad jis būtų nurodytas Europos Sąjungos teisės aktuose ar Lietuvos tarptautinėse sutartyse ir bent iš dalies būtų finansuojamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, CPK 668 straipsnio 3 dalyje nurodytas ribojimas negalėjo būti taikomas.

Remdamasis nurodytais argumentais, kasacinis teismas panaikino teismų nutartis ir nurodė, jog pagal CPK 668 straipsnio 3 dalį nedraudžiama areštuoti ar vykdyti išieškojimo iš skolininko lėšų, gautų iš miesto savivaldybės administracijos pagal Sporto organizacijų projektų įgyvendinimo trimetės (2020–2022 m.) programos finansavimo sutartį.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16-611/2023

Dėl antstolio įpareigojimo grąžinti neteisėtai iš skolininkės sąskaitos nurašytas lėšas, kai šios yra paskirstytos ir išmokėtos išieškotojams

Pareiškėja (skolininkė) kreipėsi į teismą, prašydama įpareigoti antstolį grąžinti nurašytas lėšas į jos banko sąskaitą. Ji nurodė, jog, nepažeisdama Sprendimų vykdymo instrukcijoje nustatyto 14 dienų termino nuo lėšų nurašymo dienos, registruota pašto siunta išsiuntė antstoliui prašymą grąžinti nurašytas lėšas, prie jo pridėjo banko sąskaitos išrašus, patvirtinančius lėšų kilmę, t. y. kad jos skirtos vaikams išlaikyti. Antstolis teigė, kad pareiškėjos siuntos su prašymu grąžinti nurašytas lėšas jis negavo, nes ant voko buvo nurodytas netikslus adresas. Pirmosios instancijos teismas skundą atmetė, o apeliacinės instancijos – patenkino.

Kasacinis teismas pabrėžė, kad, ypatingosios teisenos procese nutartimi konstatuodamas antstolio veiksmų neteisėtumą ir taikydamas CPK 513 straipsnio nuostatas bei įgyvendindamas *restitutio in integrum* (visiško nuostolių atlyginimo) principą, teismas gali įpareigoti antstolį grąžinti tik jo depozitinėje sąskaitoje esančias (t. y. jau išieškotas iš skolininko, bet dar nepaskirstytas ir neišmokėtas išieškotojui) lėšas, taip pat antstoliui paskirstytas bei išmokėtas vykdymo išlaidas, įskaitant atlygį antstoliui, kadangi iš neteisėtų antstolio veiksmų negali kilti antstolio teisė gauti vykdymo išlaidų atlyginimą. Tuo tarpu antstolio patvarkymo, kuriuo iš skolininko išieškotos lėšos paskirstomos ir išmokamos išieškotojui, sukuriama teisinė pasekmė (išieškotojas tampa jam pagal vykdomąjį dokumentą išmokėtų lėšų savininku) lemia, kad antstolis neturi objektyvios galimybės pašalinti pažeidimą tokiu būdu, kad būtų atkurta iki pažeidimo buvusi padėtis. Antstolio įpareigojimas pašalinti padarytą pažeidimą ir grąžinti neteisėtai nurašytas lėšas, kurios jau išmokėtos

išieškotojui, iš esmės reikštų antstolio pareigą asmeninėmis lėšomis (savo sąskaita) įvykdyti skolininko prievolę ar jos dalį. Tačiau nagrinėdamas bylas dėl antstolio veiksmų CPK XXXI skyriaus nustatyta tvarka, teismas vertina tik antstolio veiksmų teisėtumą, o žalos (nuostolių) atlyginimo klausimų nesprenžia – jie galėtų būti nagrinėjami skolininkui CPK nustatyta ieškinio teiseną pareiškiant ieškinį antstoliui dėl atlyginimo žalos, patirtos antstoliui ne įstatymo nustatyta tvarka nurašius lėšas iš skolininko sąskaitos ir jas išmokėjus išieškotojams.

Kasacinis teismas pripažino pagrįstomis apeliacinės instancijos teismo išvadas dėl antstolio veiksmų nurašant iš pareiškėjos sąskaitos lėšas neteisėtumo, tačiau, atsižvelgdamas į tai, jog dalis lėšų jau buvo pervesta išieškotojams, sumažino antstoliui įpareigotiną gražinti sumą. Kasacinis teismas pažymėjo, kad, kiek tai susiję su kita (išieškotojams jau išmokėta) nurašytų lėšų dalimi, pareiškėja turi teisę ginti savo teises ir pažeistus interesus reikšdama ieškinį dėl antstolio neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimo.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-34-381/2023

Viešieji pirkimai

Dėl viešojo pirkimo sąlygų atitikties viešojo pirkimo principams

Ieškovė prašė pripažinti neteisėtomis ir panaikinti atsakovo Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento viešojo pirkimo sąlygas, kuriomis, jos teigimu, nustatyti reikalavimai yra neproporcingi, neskaidriūs ir nepagrįstai varžantys tiekėjų konkurenciją. Viena iš ginčijamų sąlygų buvo nustatytas tiekėjų kvalifikacijos reikalavimas turėti patirties diegiant informacinę sistemą su GSM/UMTS (2G/3G) vietos nustatymo duomenų priėmimo, apdorojimo ir pateikimo funkcionalumu. Antrąja ginčijama sąlyga buvo nustatytas reikalavimas tiekėjams gauti prieigą prie „Motorola Solutions“ DIMETRA radijo ryšio tinklo API sąsajų. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas patenkino iš dalies.

Dėl pirmosios byloje ginčytos viešojo pirkimo sąlygos kasacinis teismas nurodė, kad bet koks specifinių reikalavimų tiekėjų kvalifikacijai įtvirtinimas savaime siaurina potencialių pirkimo dalyvių ratą ir taip riboja konkurenciją. Konkurencijos ribojimas gali būti pateisinamas, jeigu yra objektyviai pagrįstas, tačiau negali būti pateisinamas vien pirkimo objekto išskirtinumu ir viešojo intereso tenkinimo poreikiu. Kasacinis teismas pažymėjo, kad teismo ekspertai pripažino, jog programuotojas, kuris turi skambinančiojo vietos nustatymo funkcionalumą integravimo į kuriamą arba modernizuojamą informacinę sistemą patirties, yra kompetentingas įdiegti ir GSM/UMTS skambinančiojo vietos nustatymo funkcionalumą ir įvykdyti išorinių sistemų integracijas su kuriama ar modernizuojama informacine sistema. Atsižvelgdamas į tai, kasacinis teismas nusprendė, kad reikalavimas tiekėjams turėti patirties diegiant konkretų GSM/UMTS (2G/3G) vietos nustatymo duomenų priėmimo, apdorojimo ir pateikimo funkcionalumą nėra proporcingas, todėl buvo panaikintas.

Dėl antrosios ginčytos viešojo pirkimo sąlygos kasacinis teismas nurodė, kad kai tiekėjo pasiūlymo tinkamumo vertinimas priklauso nuo atitikties pirkimo dokumentuose nepaskelbtiems kriterijams, o atitiktį jiems vertina ne perkančioji organizacija, bet trečiasis subjektas asmuo (šioje byloje – gamintoja „Motorola Solutions“), pažeidžiami viešųjų pirkimų skaidrumo ir lygiateisiškumo principai ir nepagrįstai ribojama tiekėjų konkurencija – galimų konkurso dalyvių ratas susiaurinamas iki turinčių oficialų gamintojos „Motorola Solutions“ atstovų statusą bei šios gamintojos sprendimus jau diegusių tiekėjų. Kasacinis teismas nurodė, kad bylos duomenys sudaro pakankamą pagrindą pripažinti, jog perkančioji organizacija turėjo galimybę užsitikrinti prieigos prie „Motorola Solutions“ DIMETRA radijo ryšio tinklo API suteikimo tretiesiems asmenims galimybę; jeigu dėl kokių nors priežasčių (savo neapdairumo, siekio išvengti administracinės naštos ar dar kitų priežasčių) valstybės institucija šia galimybe nepasinaudojo, neigiami padariniai (papildomos išlaidos API prieigoms gauti (taigi ir išaugusi pirkimo kaina), konkurencijos ribojimas) negali būti perkeltami potencialiems naujo viešojo pirkimo dalyviams. Nuspręsta, kad nustatyti pažeidimai sudaro pakankamą pagrindą viešojo pirkimo sąlygą panaikinti.

Kasacinis teismas taip pat išaiškino, kad tuo atveju, kai nagrinėjant bylą pakartotinio kasacinio proceso metu nustatoma, jog bylą iš naujo nagrinėję teismai įvykdė ne visus ankstesnėje kasacinio teismo nutartyje pateiktus išaiškinimus ir nurodymus, vien ši aplinkybė negali lemti pakartotinio bylos grąžinimo žemesnės instancijos teismui. Dėl apskūsto teismo procesinio sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo turi būti sprendžiama vertinant jo turinį kiekvienu konkrečiu atveju atsižvelgiant į nenustatytą ir (ar) neištirtą aplinkybių reikšmę bylos baigčiai.

Remdamasis nurodytomis aplinkybėmis, kasacinis teismas pakeitė apeliacinės instancijos teismo sprendimą – ieškinį tenkino iš dalies, ginčytas pirkimo sąlygas pripažino neteisėtomis ir panaikino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-10-469/2023

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

Gynėjų g. 6, 01109 Vilnius

Tel. + 370 5 2 616 466

Faks. + 370 5 261 6813

El. paštas: lat@teismas.lt

www.lat.lt